

درآمدی بر شناخت معماری ایران

جلسه هشتم - بخش دوم

مدرس: علی رضا زادقناد

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

بناهای سبک رازی - معماری سلجوقی

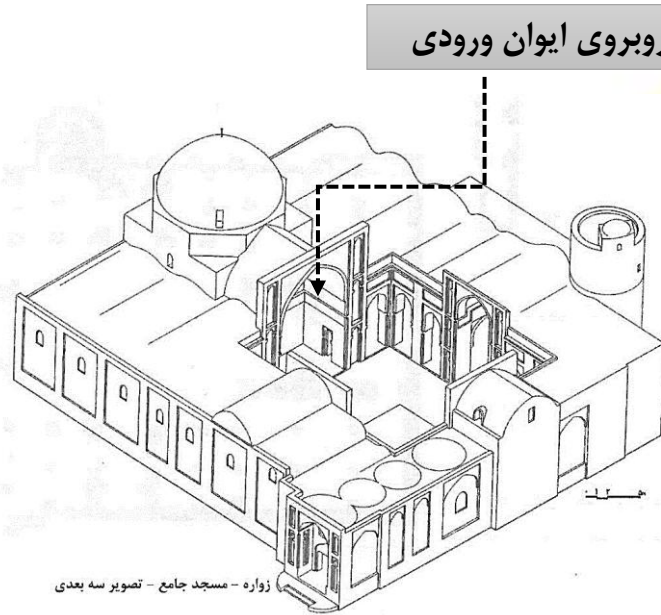
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری مساجد در عصر سلجوقی:

- فرم های معماری ساسانی در مساجد عصر سلجوقی بکار رفت؛
- مساجد و بیشتر ابنیه بر اساس معماری چهار ایوانی شکل گرفتند. (این الگو سرمشق ابنیه در دوره های بعدی گردید)؛
- ایجاد گنبد های عظیم بر روی گوشواره؛

خصوصیات مساجد سلجوقی و سازمان فضایی آن - مثال جامع زواره

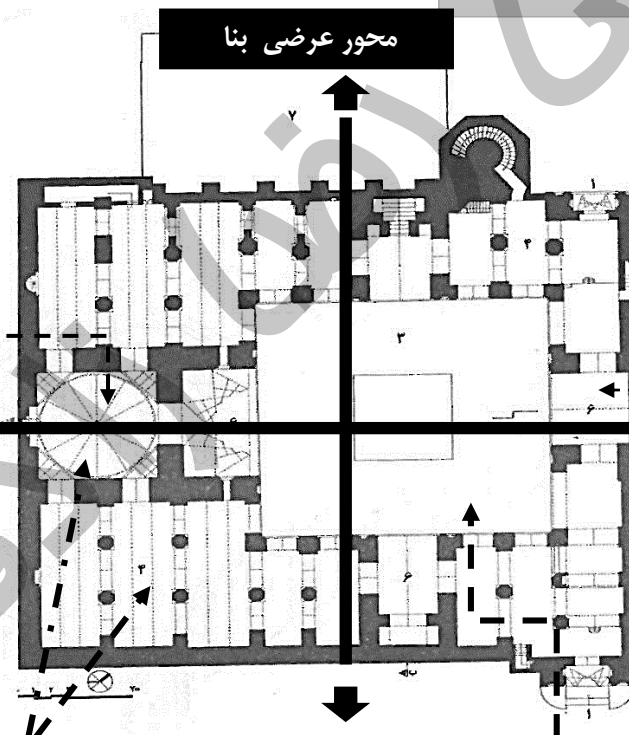
۱- در ابتدای محور طولی بنا، سردر و ایوان ورودی قرار دارد که به صحن باز می شود.

معرفی فضاهای کلیدی:

- ۱- ورودی
- ۲- هشتی
- ۳- صحن
- ۴- شبستان
- ۵- گنبدخانه
- ۶- ایوان
- ۷- مهتابی
- ۸- رواق

زواره - مسجد جامع - نقشه و برش افقی طبقه اول

۳- فضا دارای شبستان و گنبد خانه ای متصل به آن است. محراب در ضلع جنوبی قرار گرفته است

۲- صحن و طاق نماهای اطراف که به چهار ایوان طاق نماها ختم می شوند.

مسجد جامع اصفهان - گنجینه و دایره المعارف معماری ایران

مسجد جامع اصفهان گنجینه هنر ایران و از افتخارات معماری ایرانی-اسلامی که نشان‌دهنده سیزده سده تحول در معماری ایرانی است. این مسجد در شیوه خراسانی با طرح شبستان ستوندار ساخته شد و در شیوه رازی طرح شبستان ستوندار آن به چهار ایوانی تبدیل شد. در واقع اولین مسجد چهار ایوانه ایران که با تبدیل فرم شبستانی به چهار ایوانی تبدیل شده مسجد جامع اصفهان است.

این مسجد در زمان منصور عباسی ساخته می‌شود و در زمان آل بویه تغییراتی پیدا می‌کند و بعد زمان سلجوقی و ایلخان‌ها و تیمورها هم تغییراتی در آن حاصل می‌شود. کهن‌ترین عنصر معماری که در بقایای این مسجد یافت شده است پایه ستونی است که در طر حفریات باستان‌شناسی مربوط به دوره ساسانی است که مشابه اثری در قلعه یزدگرد و مداین است.

گنبدخانه شمالی (گنبدخاگی) در سال ۴۸۱ ه. ق توسط تاج الملک ساخته شده است. این گنبد تهرانگ آتشکده داشته و پیش از ساخت شبستان شمالی، به گونه‌ای کاملاً مستقل از مجموعه، به دستور ترکان خاتون ملکه سلجوقی و همسر ملکشاه محل انجام تشریفات مذهبی ملکشاه به شمار می‌رفت. این گنبدخانه ۵/۱۹ متر ارتفاع و ۵/۱۰ متر قطر دارد. این گنبد دو پوسته و از نوع خاگی است. بنابر اعتقاد بسیاری از صاحبان نظر گنبد تاج الملک (گنبد خاگی) به مراتب ارزنده‌تر از گنبد جنوبی خواجه نظام الملک است و طرح آن وحدت و دقت خاصی دارد.

مهم‌ترین تغییر کالبدی در ساختار معماری مسجد جامع اصفهان اجرای ایوان‌ها با حذف ستون‌هایی از ساختار شبستانی است. میانسرای چهار ایوانی مسجد ابعادی در حدود ۷۰ در ۶۰ متر است. که به وسیله رواق‌ها و دهلیزهای کاشی‌کاری شده در دو طبقه احاطه شده است. میانسرای بزرگ مسجد دارای دو حوض است: یکی به شکل مربع در مرکز صحن که بر فراز آن کیوسک کوچکی قرار داده شده است و دیگری چند ضلعی در قسمت شمالی آن.

گنبدخانه جنوبی توسط خواجه نظام الملک در سال ۴۷۳ ه. ق به صورت دو پوش و به شیوه ترکین و گوشه‌سازی آن ترمیمه پتکانه است با دهانه‌ای ۱۵ متری با حذف ۲۴ ستون از ستون‌های شبستان جنوبی ساخته شد.

معرفی فضاهای کالبدی

۱- ورودی

۲- هشتی

۳- صحن

۴- شبستان

۵- گنبدخانه

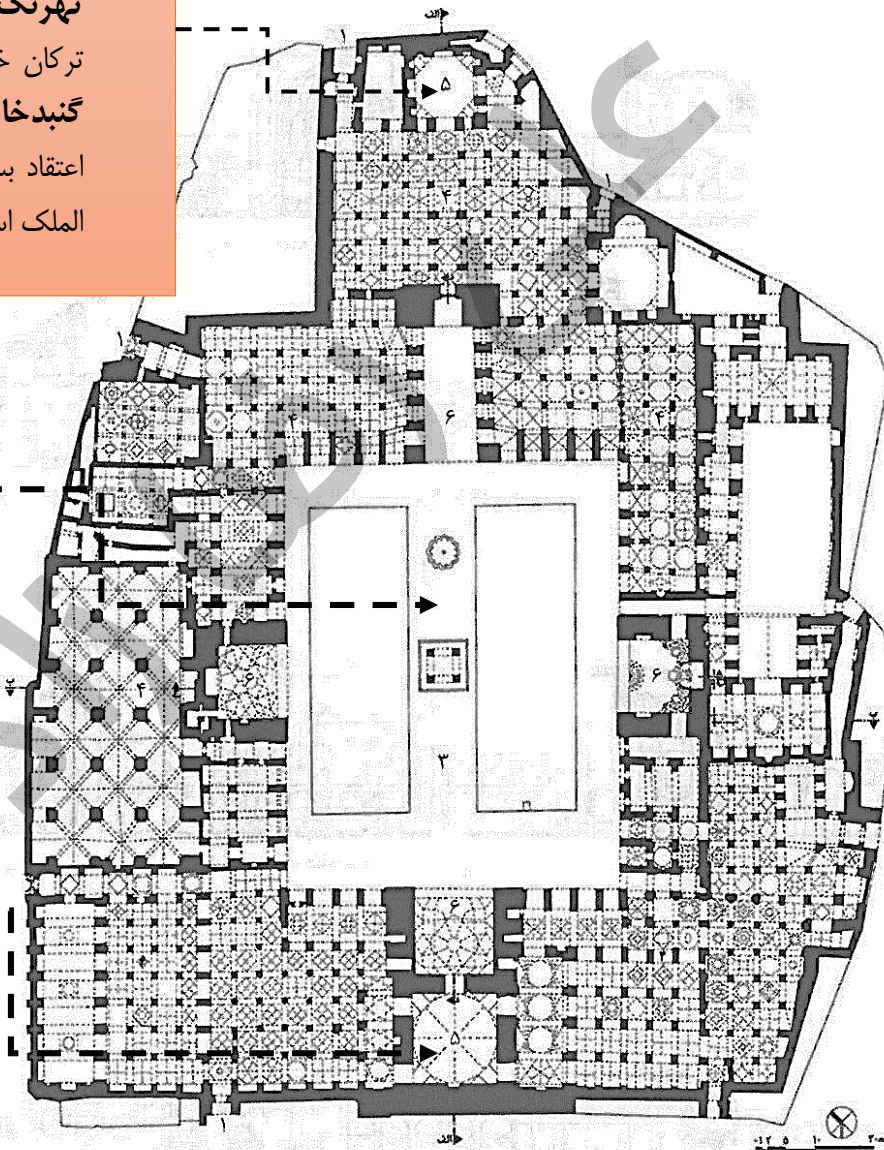
۶- ایوان

۷- مهتابی

۸- رواق

۹- حجره

۱۰- مدرس

اصفهان - مسجد جامع، برش افقی طبقه اول

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع اصفهان - گنجینه و دایره المعارف معماری ایران

ایوان شمالی که به صفه درویش نیز معروف است دارای ریشه سلجوقی است و در طی دوره صفوی نیز بازسازی و مرمت‌هایی در آن صورت گرفته است. تزئین آن از آجرکاری و گچ‌بری است.

صفه استاد که در بخش غرب واقع شده است از تزئینات آجری دوره سلجوقی برخوردار است و با طاق پتکانه بزرگی کار شده است. هیچ یک از ایوان‌ها ضلع مسدود ندارند و ضلع باز اصلی ایوان‌ها، به طرف میانسرای مسجد گشوده است و دیوارهای سه ضلع دیگرشان به سمت شبستان‌ها و تالارهای پیرامونشان را دارد.

معرفی فضاهای کالبدی

۱- ورودی

۲- هشتی

۳- صحن

۴- شبستان

۵- گنبدخانه

۶- ایوان

۷- مهتابی

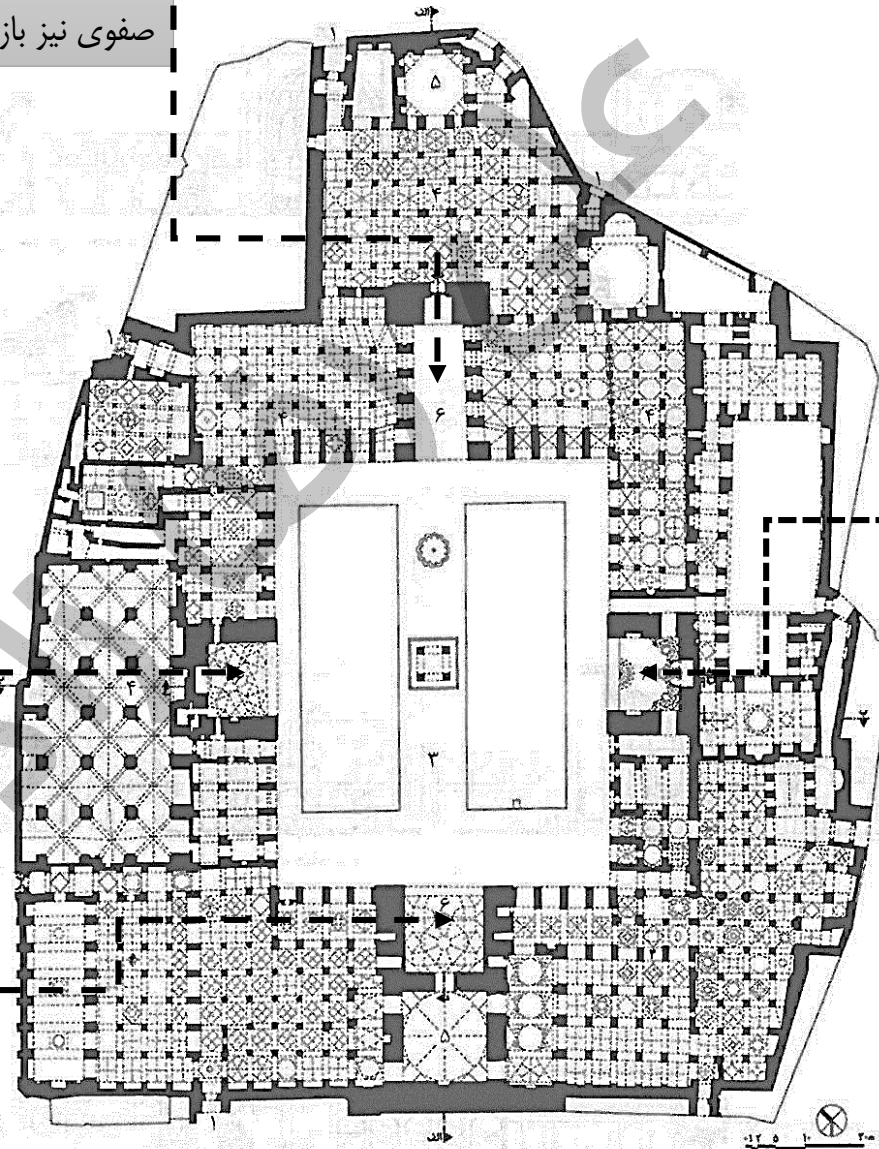
۸- رواق

۹- حجره

۱۰- مدرس

صفه شاگرد دارای کاشی‌کاری اصیل سلجوقی است.

صفه جنوبی (صفه صاحب) که به گنبدخانه نظام الملک راه دارد با مناره‌های دوره آل مظفر مشخص شده است. قاب پیرامون این ایوان با کاشی‌کاری دوره صفوی تزئین شده است. این ایوان (جنوبی) از سه ایوان دیگر مسجد کوتاه‌تر است.

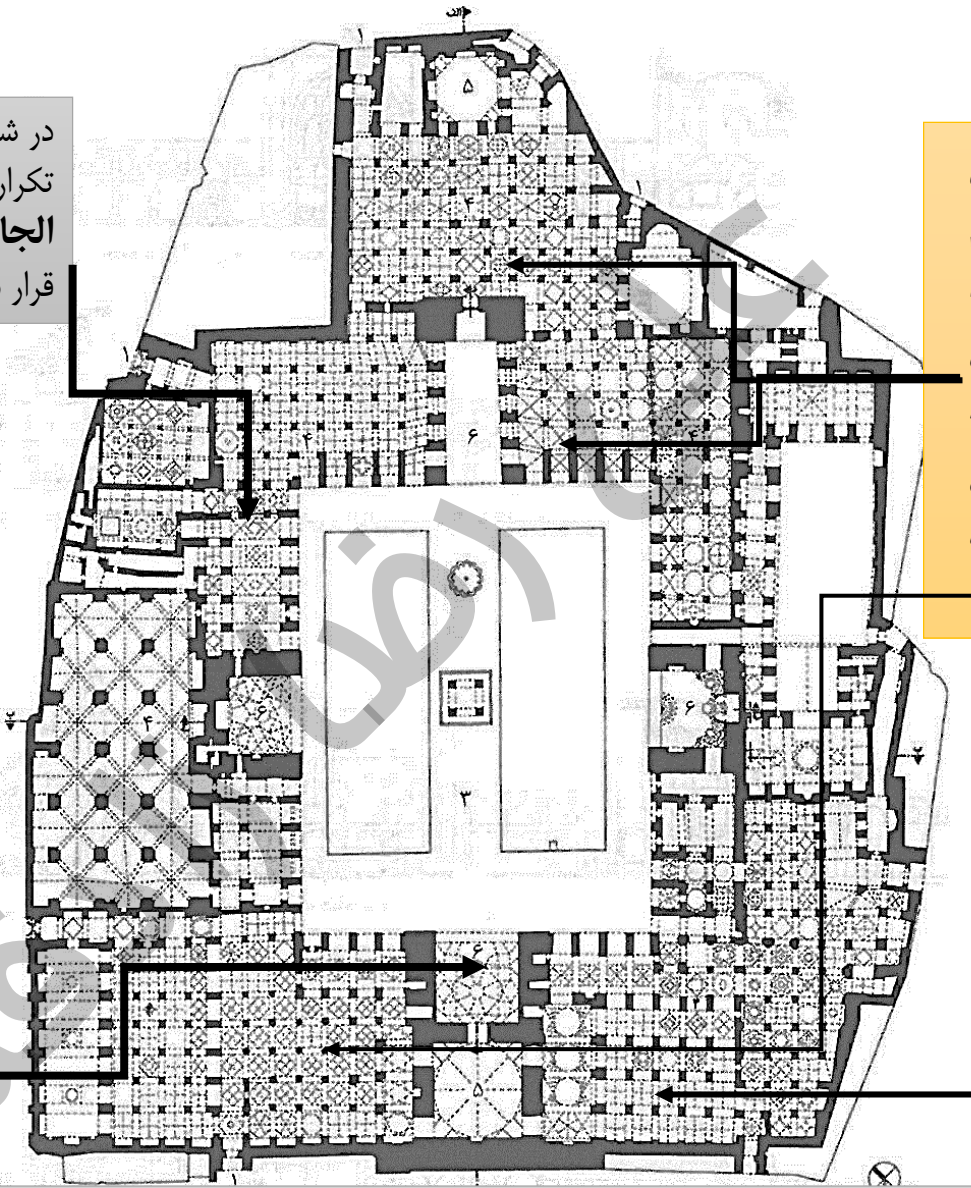

در شبستان‌های مسجد جامع اصفهان حدود ۴۷۰ طاق وجود دارد که هیچ یک تکراری نیستند. مسجد جامع، ۹ محراب دارد که مشهورترین آن‌ها محراب الجایتو است که در کنار آن منبر چوبی پوشیده از منبت‌کاری‌های ایلخانی قرار دارد.

معرفی فضاهای کالبدی

- ۱- ورودی
- ۲- هشتی
- ۳- صحن
- ۴- شبستان
- ۵- گنبدخانه
- ۶- ایوان
- ۷- مهتابی
- ۸- رواق
- ۹- حجره
- ۱۰- مدرس

شبستان‌های طرفین ایوان جنوبی دارای آثار آجری دوره دوم سلجوقی (دوره ملکشاه سلجوقی) است و شبستان‌های طرفین ایوان شمالی و شبستانی که بین ایوان شمالی و گنبد خاگی واقع شده در همین دوران ساخته شده است.

مسجد جامع اصفهان دو مناره دارد که در طرفین ایوان جنوبی قرار دارند این مناره‌ها مقرنس‌کاری و آجرکاری شده‌اند. این مسجد دارای ۴۴ کتیبه تاریخ‌دار و بدون تاریخ است.

دوره آق قویونلوها؛ الحاق مناره‌های ایوان جنوبی و طاق این ایوان (که به دوره سلجوقی مربوط نیست)، الحاق تزئینات ازاره‌های مرمرین و صفه‌های مختلف از کاشی‌کاری معرق برجسته که بخش پایین ایوان جنوبی را زینت بخشیده است، کاشی‌کاری طاق‌نماهای فوقانی و تحتانی اطراف صحن که بر طبق کتیبه، عمل استناد شمس‌الدین کاشی‌تراش است.

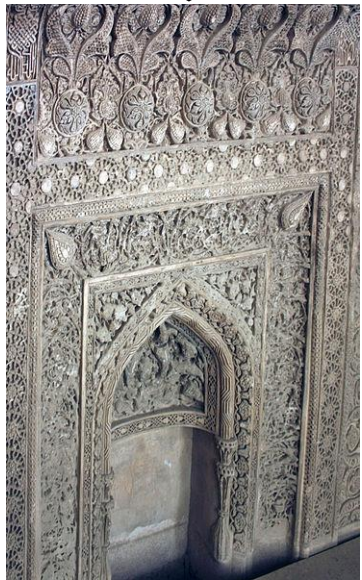
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع اصفهان - گنجینه و دایره المعارف معماری ایران

در دوره اولجاتیو ایلخانی مسجد کوچکی در شمال ایوان غربی که بر طبق کتیبه آن سال ساختش ۷۱۰ ه. ق است، احداث شد. محراب گچبری شده مشخص شده «عمل حیدر» (محراب اولجاتیو) موجود در این بخش، از زیباترین محراب‌های شناخته شده در ایران است.

در دوره آل مظفر، الحاق شبستانی در شمال ایوان شرقی و مدرسه‌ای در بخش غربی آن، بر طبق کتیبه‌ای به سال ۷۶۸ هجری، مسجدی در جنوب مدرسه اخیر ساخته شد. بنای صفا عمر نیز به دورا آل مظفر مربوط است و بر اساس کتیبه‌ای پیرامون محراب . کاشی‌کاری مقرنس محراب صفا عمر به سال ۷۷۸ ه. ق مورخ است و استادان آن عبارتند از: شمس پسر تاج و فخر پسر عبدالوهاب شیرازی.

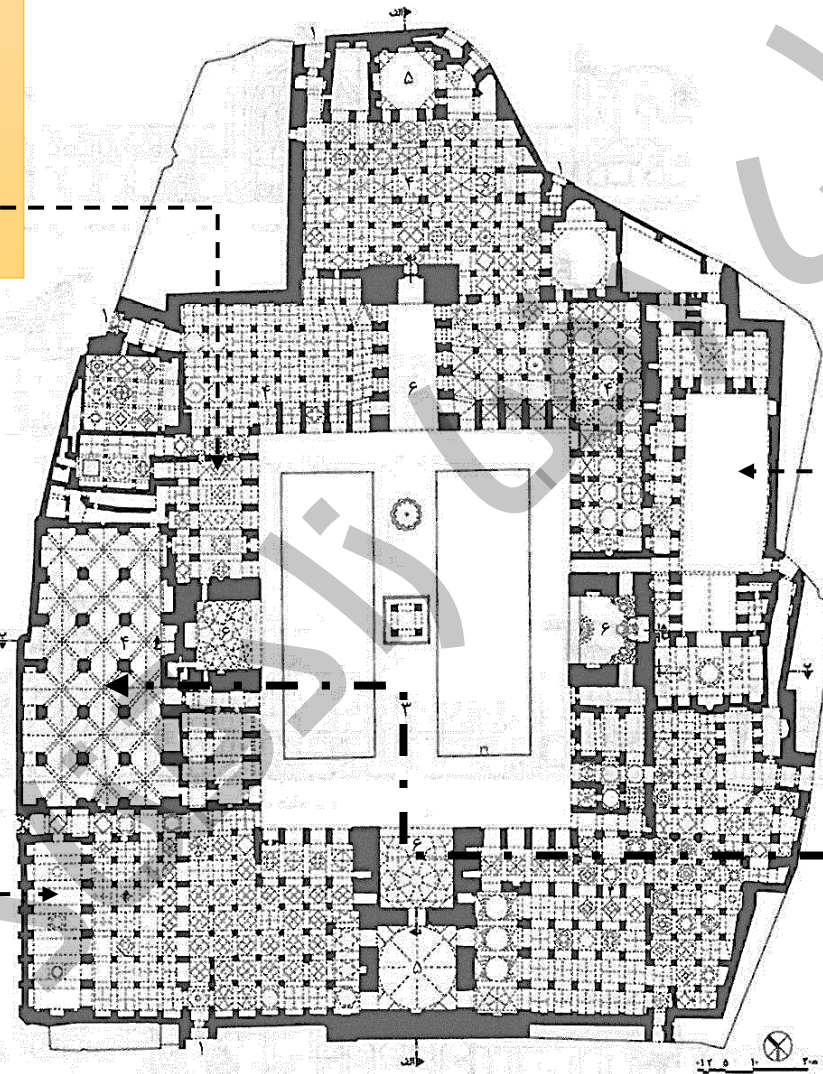
دوره تیموری و عصر سلطان محمد فرند بایسنغر؛ ساخت شبستانی خیمه‌ای شکل به سال ۸۵۱ ه. ق به وسیله عمادبن مظفر که با دارالشتا یا تالار زمستانی معروف است. در همان سال، یک سردر کاشی‌کاری در شمال ایوان غربی بنا گردید. در سقف دارالشتا حفره‌هایی با پوشش سنگ مرمر وجود دارد که نور خورشید را به میانه فضا وارد می‌سازد.

دوره صفوی؛ الحاق شبستانی در غرب چهلستون غربی ایوان جنوبی که به شاه عباس بزرگ منسوب است.

معرفی فضاهای کالبدی

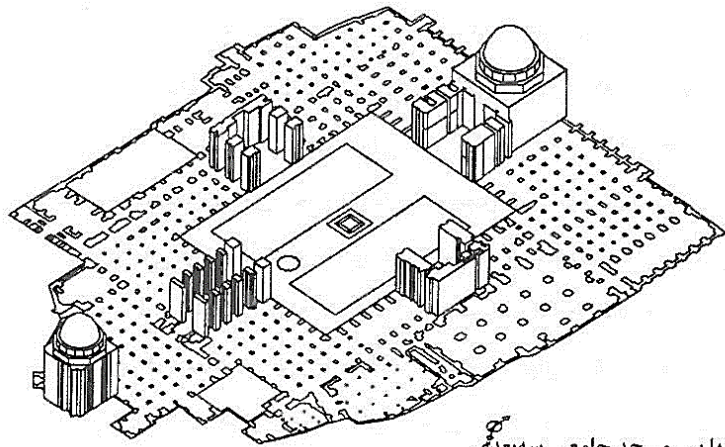
- ۱- ورودی
- ۲- هشتی
- ۳- صحن
- ۴- شبستان
- ۵- گنبدخانه
- ۶- ایوان
- ۷- مهتابی
- ۸- رواق
- ۹- حجره
- ۱۰- مدرس

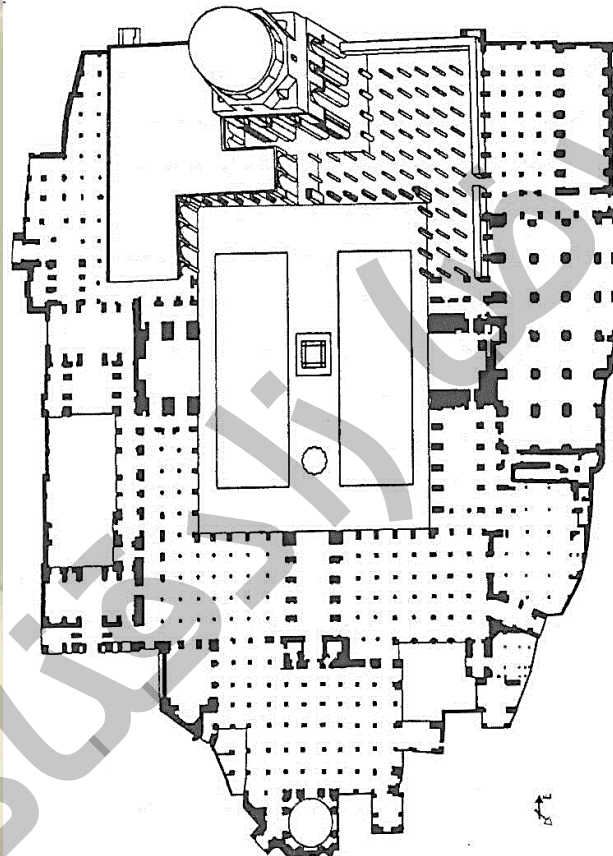
اصفهان - مسجد جامع، برش افقی طبقه اول

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

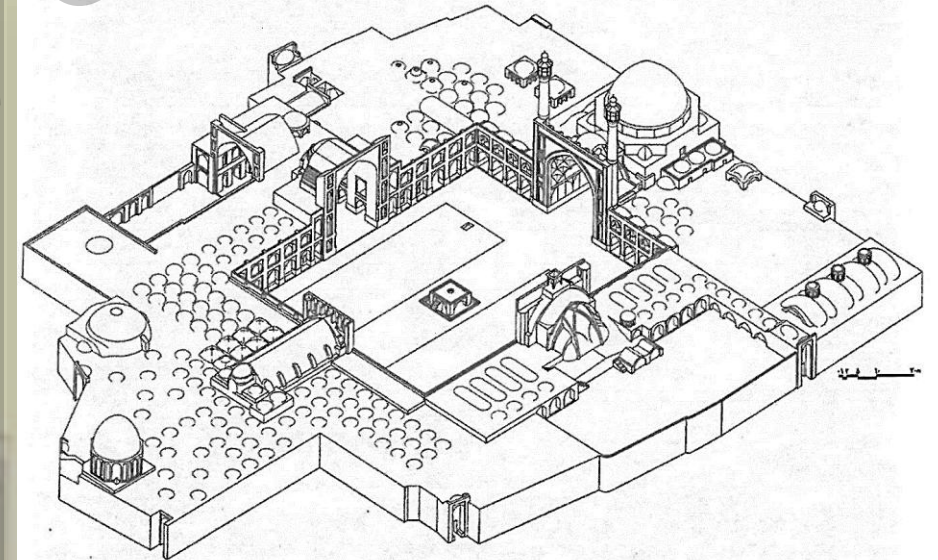
نکته: با احداث گنبد جنوبی، تأکید بر قبله افزایش می‌یابد و پس از فاصله کوتاهی احداث مجموعه بناهای شمالی و بخصوص گنبد تاج الملک چه در پلان و چه در فضا، بر محوریت مسجد، تأکید می‌کند. احداث ایوان جنوبی نیز تأکید بر محور قبله را دو چندان می‌کند. پس از آن، ایوان شرقی و غربی احداث می‌شوند. این اقدام بر شبستان‌های کناری، تأکید کرده و آن‌ها را از حالت فضای انتقالی خارج می‌سازد. این ایوان‌ها از تأکید بر محور قبله کاسته و بیننده را به طرفین، جلب می‌کنند.

اصفهان - مسجد جامع - سه‌بعدی
مجموعه نخستین تغییرات از نقشه شبستانی به گنبدخانه‌ای و چند ایوانی

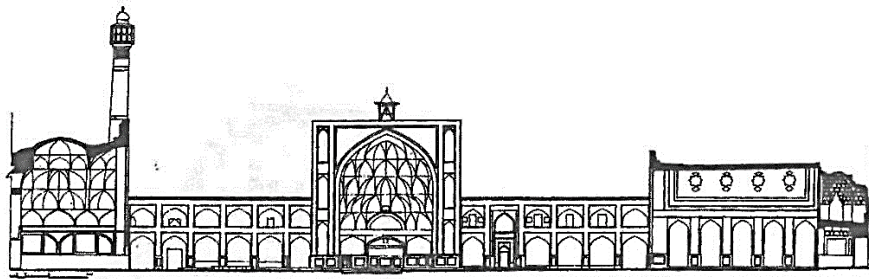
مسجد جامع اصفهان - نخستین تغییرات از نقشه شبستانی به گنبدخانه‌ای و چند ایوانی
(بر اساس نقشه گالدیری)

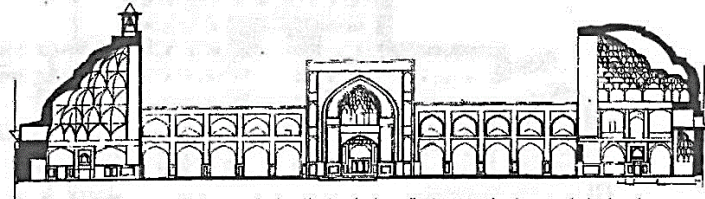
اصفهان - مسجد جامع تصویر سه‌بعدی

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

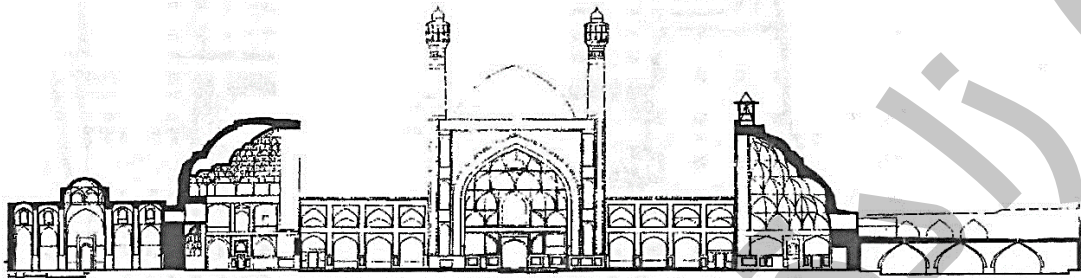
مسجد جامع اصفهان - گنجینه و دایره المعارف معماری ایران

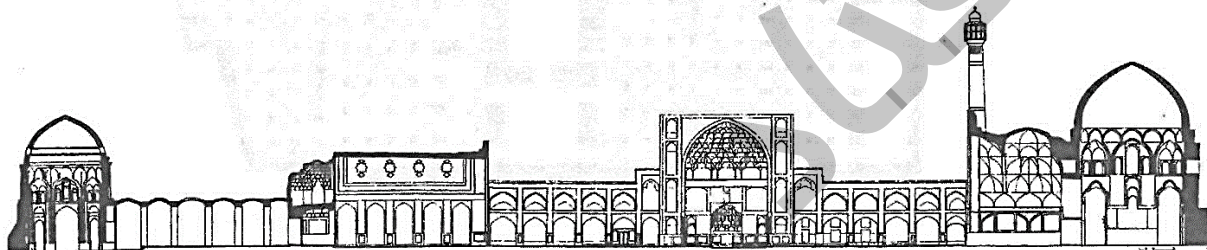
مسجد جامع اصفهان - برش شمالی - جنوبی و ایوان غربی (صفه استاد)

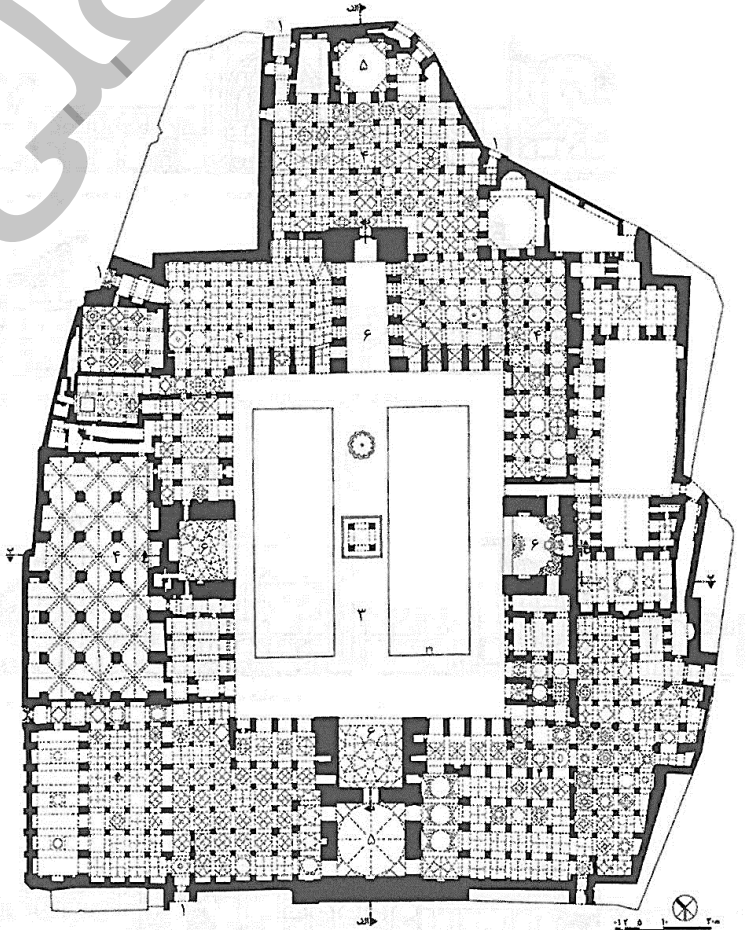
مسجد جامع اصفهان - برش غربی - شرقی و ایوان شمالی (صفه درویش)

مسجد جامع اصفهان - برش غربی - شرقی و ایوان جنوبی (صفه صاحب)

اصفهان - مسجد جامع - مقاطع طولی و عرضی - برش شمالی - جنوبی و ایوان شرقی (ایوان شاگرد)

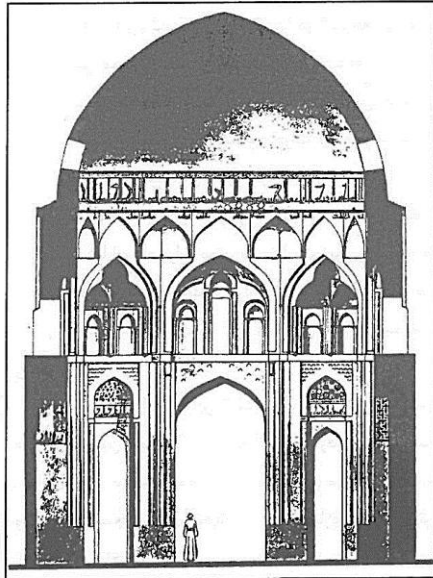

معرفی فضاهای کالبدی:

- ۱ - ورودی
- ۲ - هشتی
- ۳ - صحن
- ۴ - شبستان
- ۵ - گنبدخانه
- ۶ - ایوان
- ۷ - مهتابی
- ۸ - رواق
- ۹ - حجره
- ۱۰ - مدرس

اصفهان - مسجد جامع، برش افقی طبقه اول

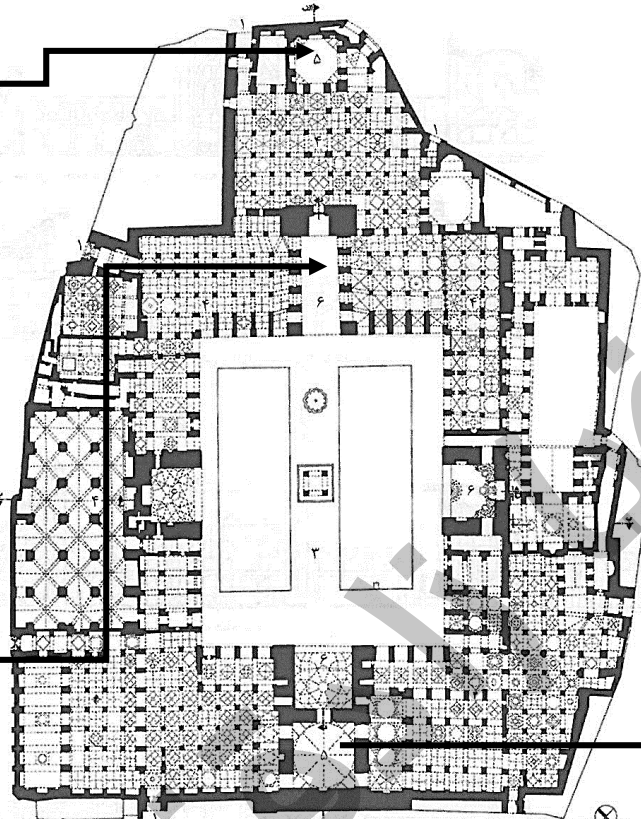
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

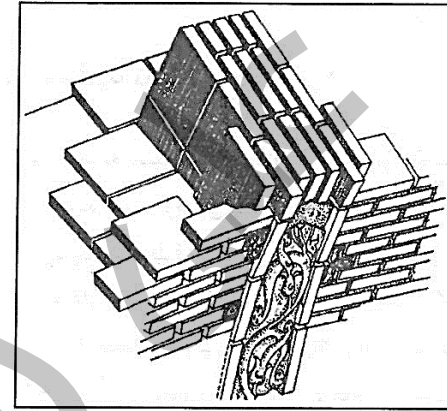
اصفهان - مسجد جامع، گنبد تاج‌الملک، ۴۸۱ هجری قمری، یکی از خوش‌تناسب‌ترین گنبدهای ایرانی (از بوب)

معرفی فضاهای کلیدی:

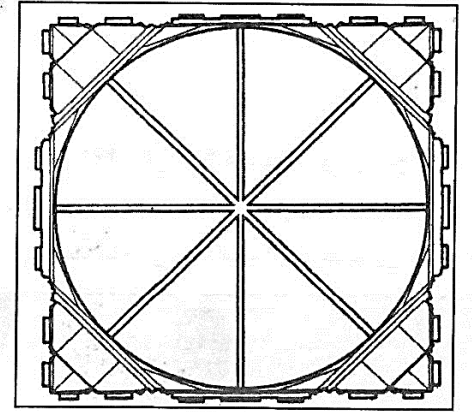
- ۱- ورودی
- ۲- هشتی
- ۳- صحن
- ۴- شبستان
- ۵- گنبدخانه
- ۶- ایوان
- ۷- مهنایی
- ۸- رواق
- ۹- حجره
- ۱۰- مدرس

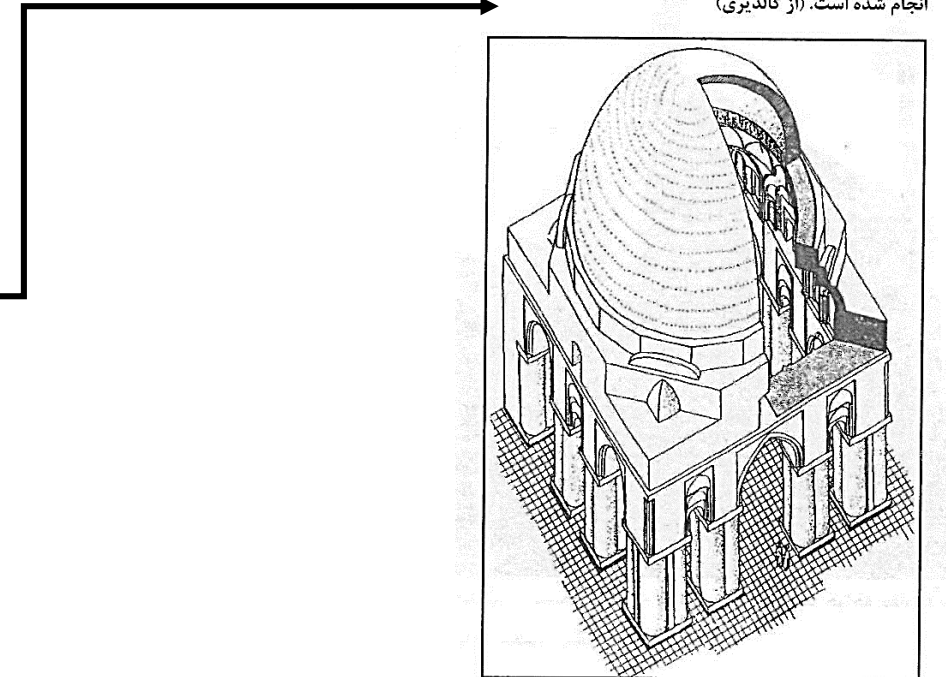
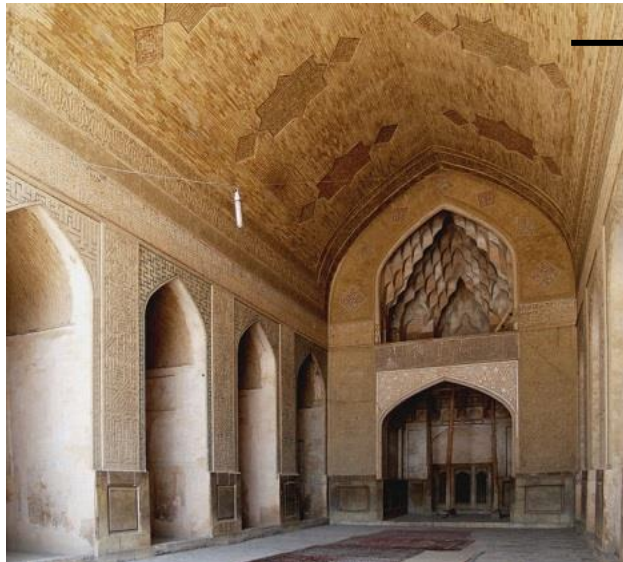
اصفهان - مسجد جامع، برش افقی طبقه اول

اصفهان - مسجد جامع، گنبد خواجه نظام‌الملک، ۴۷۳ هجری قمری، این گنبد دارای هشت ترک باربر است پوشش گنبد به روش ترکیب

انجام شده است. (از گالدیری)

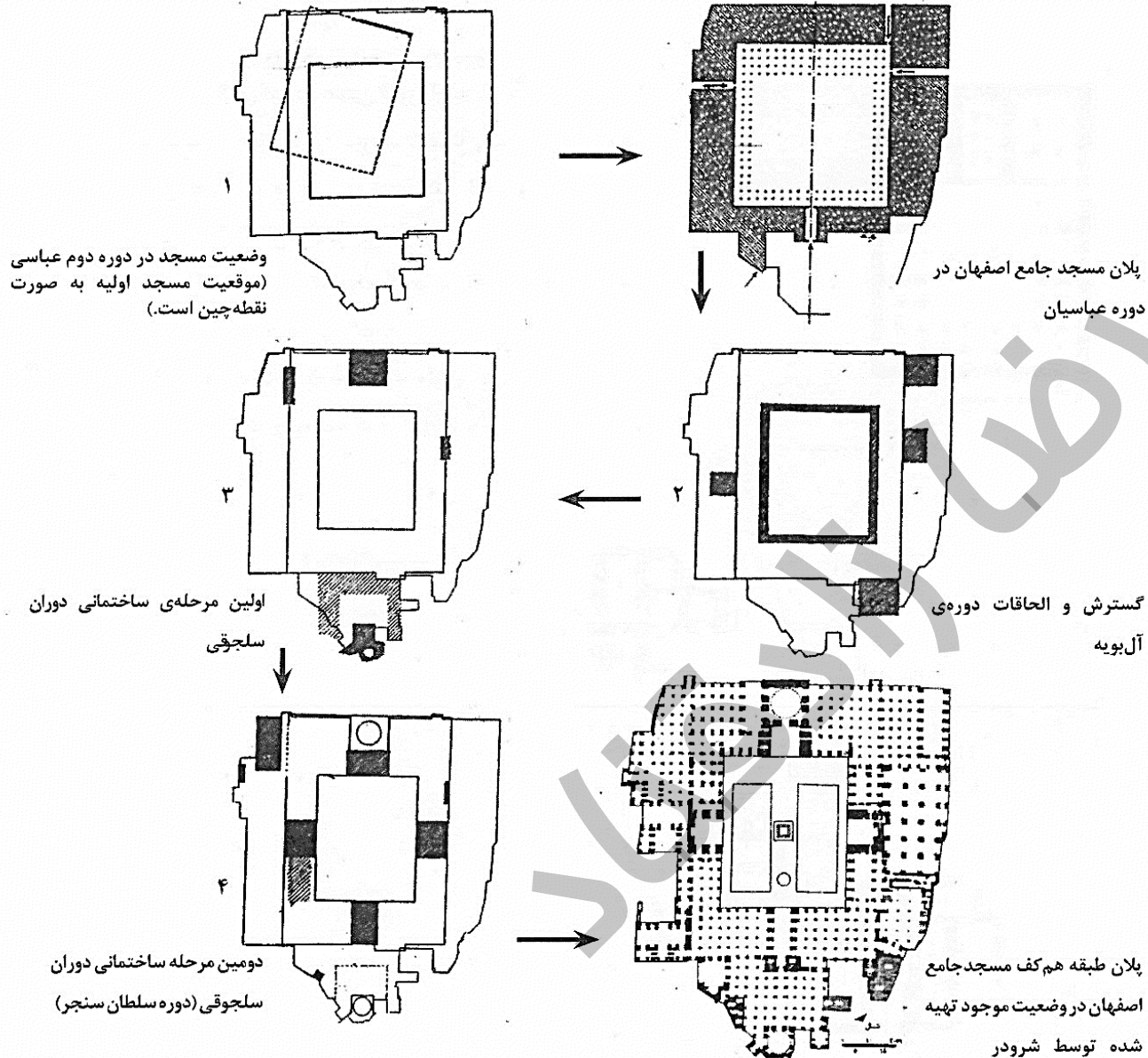
اصفهان - مسجد جامع، تصویر سه‌بعدی گنبد خواجه نظام‌الملک

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

سیر تحول و تطور در مسجد جامع اصفهان

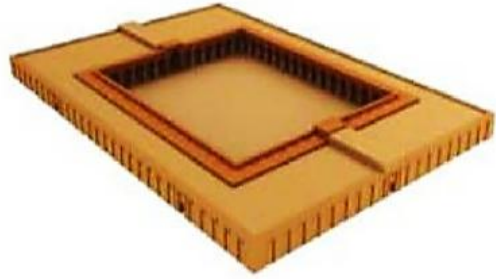
دوره - سال	اقدامات و الحاقات
۱۵۶ ه. ق	طرحمایه عربی با شبستان ستوندار ۲۰ تا ۲۰ درجه اختلاف در قبله
۲۲۳ ه. ق	مسجد اولیه ویران شد و مسجدی بزرگتر با طرح شبستان ستوندار ساختند و میانسرای برای مسجد در نظر گرفتند.
۴۵۴ ه. ق آل بویه	اضافه کردن یک دهانه به شبستان با کوچک کردن میانسرا و آجرکاری ستونهای نما
۴۸۱-۴۷۳ ه. ق سلجوقیان	گنبدخانه جنوبی و اضافه کردن ایوان در مقابل آنها گنبدخانه شمالی، ساختن ایوانهای شمالی، غربی و شرقی
۷۱۰ ه. ق ایلخانان	ساخت مسجدی کوچکدر شمال ایوان غربی ساخت محراب الجایتو
۷۶۸ ه. ق آل مظفر	ساخت صفه عمر و کاشی کاری مقرنس محراب صفه عمر (همان جای مدرسه مظفریه)، به دست شمس پسر تاج و فخر پسر عبدالوهاب شیرازی
۸۵۱ ه. ق تیموریان	ساخت شبستان زمستانی یا دارالشتا ساخت سردر کاشی کاری در شمال ایوان غربی
۸۸۲-۸۷۲ ه. ق آق قیونلوها	ساخت منارههای ایوان جنوبی ساخت ازارههای مرمرین و صفههای مختلف از کشی کاری معرق برجسته توسط استاد شمس الدین کاشی تراش
صفویه	ساخت شبستانی در غرب چهلستون غربی ایوان جنوبی چهلستون شاه عباسی

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

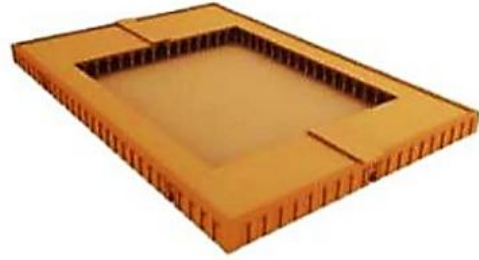

مراحل ساخت مسجد جامع اصفهان

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

دوره دوم-حکومت آل بویه
قرن پنجم هجری
تحولات ساختاری مسجد: اضافه کردن یک دهانه به شبستان
با کوچک کردن میانسرا؛ استفاده از فن اجرکاری در نما و
ستون های شبستان؛

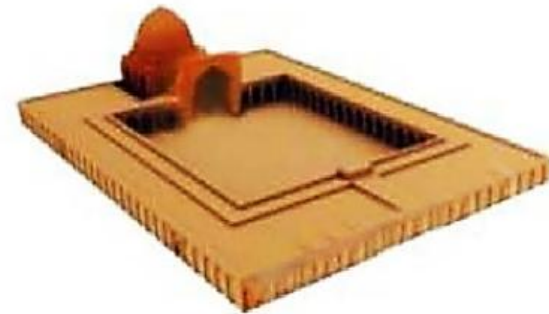

دوره اول-حکومت عباسیان
قرن سوم هجری
تحولات ساختاری مسجد: مسجد اولیه ویران شد و مسجدی
بزرگتر با طرح شبستان ستوندار(طرح شبستانی) ساخته شد،
در این دوره برای مسجد میانسرا(حیاط) در نظر گرفته شد.

تغییرات مسجد جامع
اصفهان به روایت تصویر

دوره چهارم-حکومت سلجوقی
قرن ششم هجری
تحولات ساختاری مسجد:ساخت گنبد خانه شمالی

دوره سوم-حکومت سلجوقی
قرن ششم هجری
تحولات ساختاری مسجد:ساخت گنبد خانه جنوبی و ایوان
منتهی به گنبد خانه آن؛

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

دوره ششم-حکومت سلجوقی
قرن ششم هجری
تحولات ساختاری مسجد: ساختن شبستان شمالی حد فاصل
ایوان شمالی تا گنبد شمالی

دوره پنجم-حکومت سلجوقی
قرن ششم هجری
تحولات ساختاری مسجد: ساخته شدن ایوان های
شمالی، غربی و شرقی؛

تغییرات مسجد جامع
اصفهان به روایت تصویر

دوره هشتم-حکومت آل مظفر
قرن هشتم هجری
تحولات ساختاری مسجد: ساخت صفا عمر و کاشیکاری و
مقرنس کاری محراب صفا عمر؛

دوره هفتم-حکومت ایلخانی
قرن هشتم هجری
تحولات ساختاری مسجد: ساخته شدن مسجدی کوچک
در شمال ایوان غربی؛ ساخته شدن ایوان اولجایتو؛

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

دوره یازدهم - حکومت صفوی

قرن یازدهم هجری

تحولات ساختاری مسجد: ساخت شبستانی در غرب
چهلستون غربی و ایوان جنوبی؛ احداث چهلستون شاه
عباسی

دوره نهم - حکومت تیموری

قرن نهم هجری

تحولات ساختاری مسجد: ساخت شبستان زمستانی یا
درالشتاء؛ ساخت سردر کاشیکاری شده در شمال ایوان غربی؛

دوره دهم - حکومت آق قویونلوها

قرن نهم هجری

تحولات ساختاری مسجد: ساخت مناره های ایوان جنوبی،
ساخت آزاره های مرمرین و تزئین صفا های مختلف با
کاشیکاری معرق؛

تغییرات مسجد جامع
اصفهان به روایت تصویر

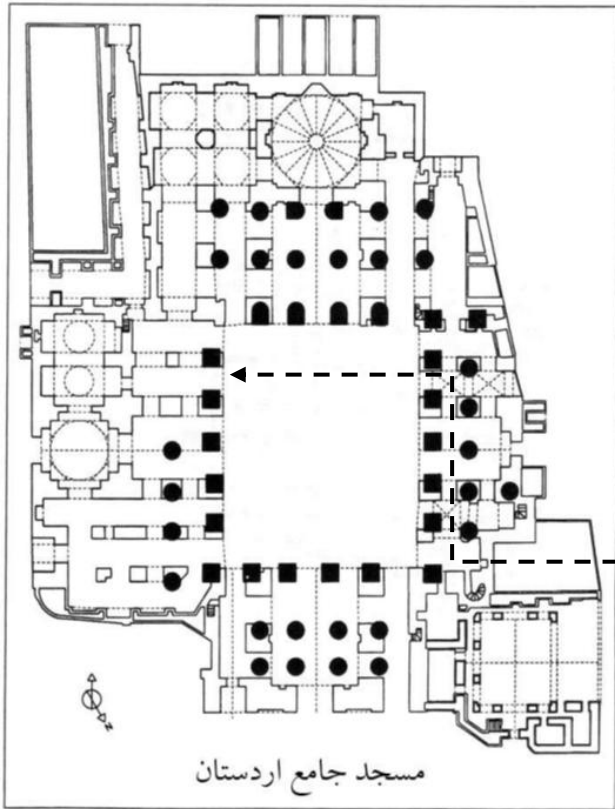
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع اصفهان - گنجینه معماری ایران
گردآوری: علی رضا زادقناد

شرح کامل مسجد
جامع در کانال تاریخ
معماری موجود است

adghannad

مسجد جامع اردستان / افزوده‌های رازی - سلجوقی ۵۵۳ ه. ق / استاد محمود اصفهانی

بخش‌هایی از مسجد جامع اردستان در شیوه خراسانی ساخته شد و در شیوه رازی به یک ایوانی تبدیل شد. دیگر ایوان‌های آن، بعدها به مسجد افزوده شد. فقط ایوان جنوبی سلجوقی است.

مسجد در دوره سلجوقی به شکل مسجدی چهار ایوانی درآمد است.

بیش از یک قرن و نیم طول کشید تا چهار ایوان مسجد، ساختمانش به اتمام برسد.

زمان ساخت چهار ایوان به ترتیب: ایوان جنوبی، ایوان شمالی، ایوان شرقی و ایوان غربی.

تاریخ ایوان‌های چهارگانه مسجد:

۱. ایوان جنوبی: ۵۵۵ ه. ق

۲. ایوان شمالی: ۹۴۶ ه. ق

۳. ایوان شرقی: پایان قرن یازدهم

۴. ایوان غربی: اوایل قرن دوازدهم

محدوده تیر تر در نقشه نشان دهنده مسجد قدیم اردستان به سبک شبستانی آن است.

بررسی های باستان شناسی مسجد اولیه اردستان :

۱- مسجد اولیه دارای حیاط مرکزی با وسعتی کم در حد حیاط فعلی مسجد بوده است.

۲- مسجد دارای شبستانی ستوندار بوده است.

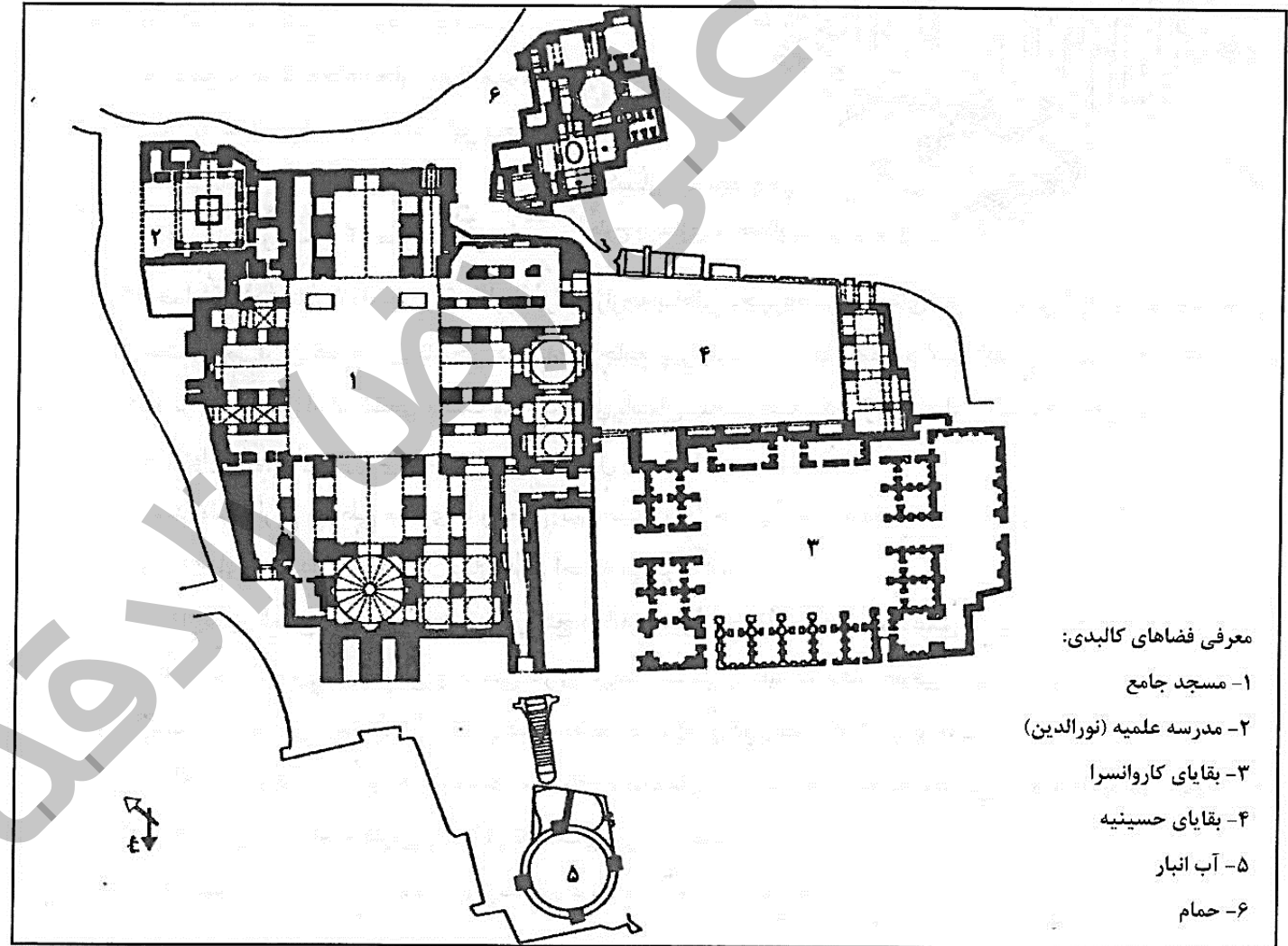
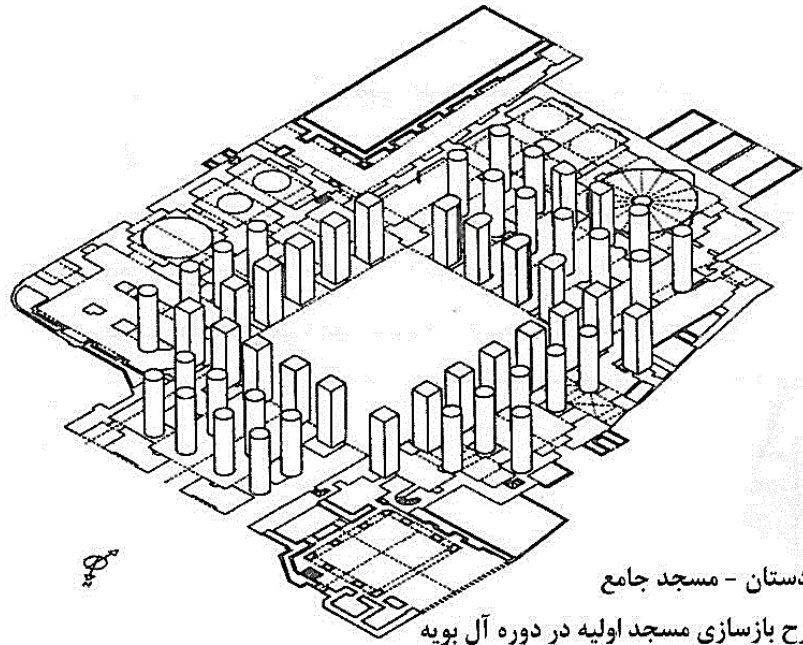
۳- شبستان های شمالی و جنوبی مسجد در دوره اولیه ساخت مسجد پنج دهانه به طرف حیاط و سه چشمه عمق داشته است)

۴- دهانه میانه شبستان های شمالی و جنوبی دارای عرضی بیشتر از سایر دهانه های طرفین داشته اند.

۵- شبستان های شرقی و غربی دارای شش دهانه به طرف حیاط و دو چشمه عمق بوده است.

ساختمان ستون های شبستان ها با یکدیگر متفاوت بودند. (ستون های شبستان جنوبی دارای قطر بیشتر و آجر های متفاوت تری بودند)

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران
مسجد جامع اردستان

اردستان - ارسن مسجد جامع (از مجله اثر شماره ۱).

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع اردستان ویژگی ها:

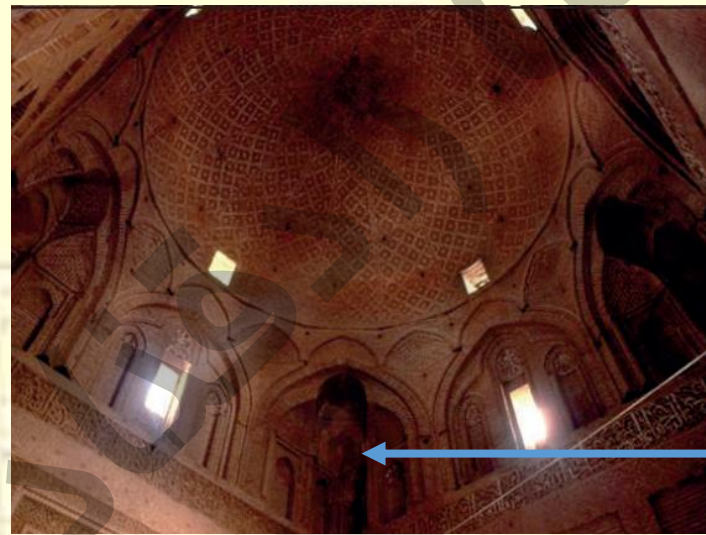
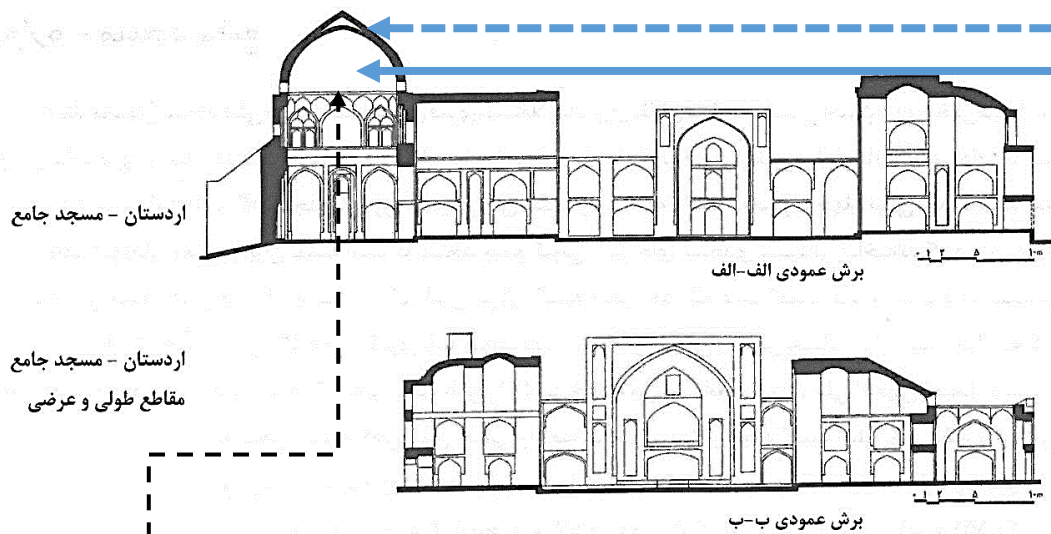
این بنا آجرکاری دقیقی دارد.
بلندای شبستان آن بسیار زیاد است و با طاق‌های آهنگ، ترکین و کلبو آن را پوشانیده‌اند.
گنبد آن دو پوسته پیوسته است.
پوسته درونی به شیوه ترکین ساخته شده است
پوسته بیرونی شبدری تند است.

گوشه‌سازی زیر گنبد، پتکانه است و با سکنج به دایره تبدیل شده است.

ستون‌های شبستان ابتدا چهار گوش بوده و سپس هشت گوشه شده است

گچ‌بری کتیبه‌ها برجسته و زیر ایوان زبره است.
مسجد با آجر و ملات گچ ساخته شده و ر ستون‌ها از خشت بهره برده‌اند.

مسجد اردستان قدیمی‌ترین و اولین مسجد دو طبقه در تاریخ ایران بعد اسلام است. و دومین مسجد چهار ایوانی(اولین مسجد جامع اصفهان) است.

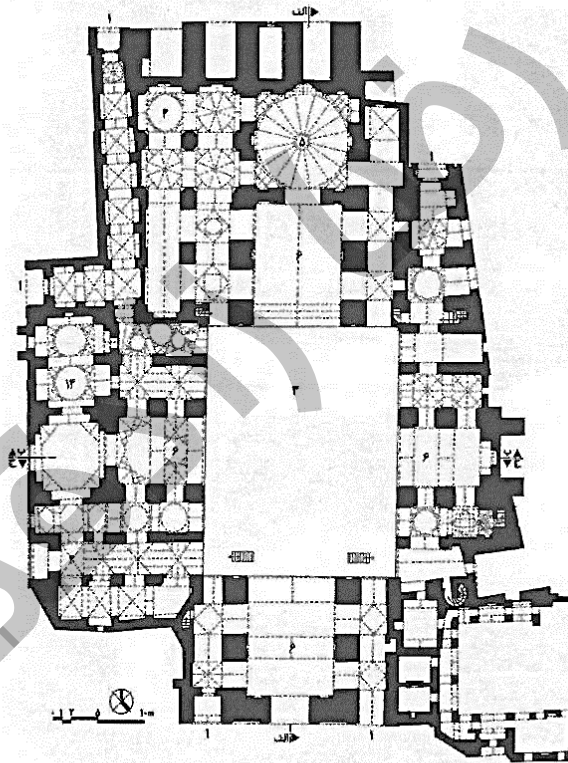
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

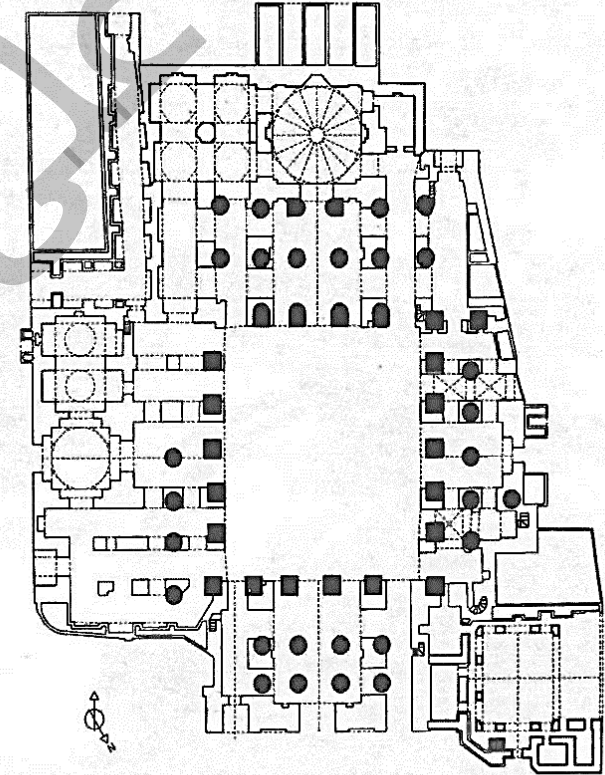
تزئینات گچبری مسجد اردستان

معرفی فضاهای کالبدی:

- ۱- ورودی
- ۲- هشتی
- ۳- صحن
- ۴- شبستان
- ۵- گنبدخانه
- ۶- ایوان
- ۷- مهتابی
- ۸- رواق
- ۹- حجره
- ۱۰- مدرس

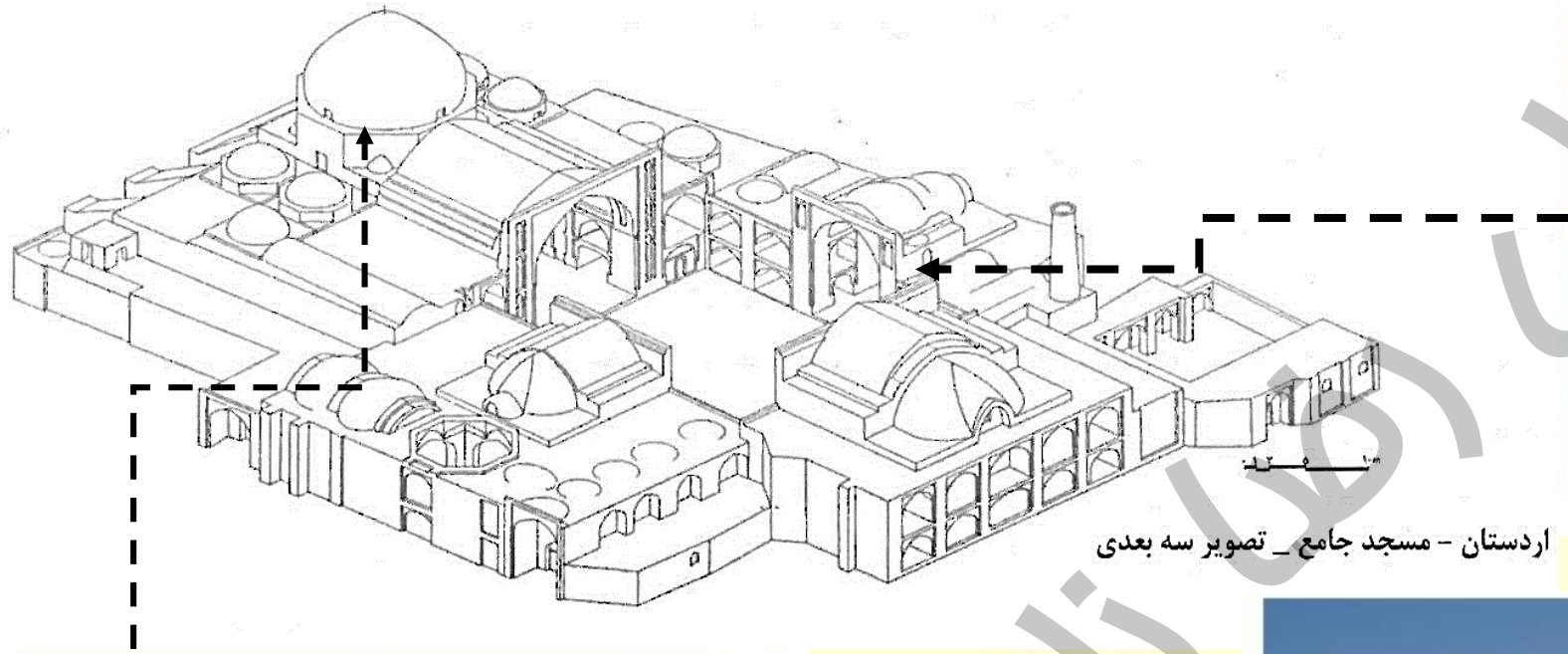

اردستان - مسجد جامع - وضع موجود (برش افقی) به صورت چهار ایوانی

مسجد جامع اردستان، ستون‌ها و جرزه‌های با رنگ سیاه نشان‌دهنده‌ی مسجد اولیه از قرن دوم و سوم هجری (به صورت شبستانی)

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

اردستان - مسجد جامع - تصویر سه بعدی

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع زواره ۵۳۰ ه. ق / سلجوقی / معمار: استاد محمود اصفهانی

معمار این مسجد را بر روی بنای کهن تر ساخته است. مسجد کهن در زیرزمین و در بخش شمالی مسجد کنونی بوده است.

این مسجد چهار ایوانه و دارای میانسرا (حیاط) است.

از نگاه آندره گدار این مسجد از ابتدا چهار ایوانی ساخته شده است.

آسمانه شبستان جنوبی این مسجد، تاق آهنگ تیزه‌دار است و به همین دلیل بلندای زیادی دارد.

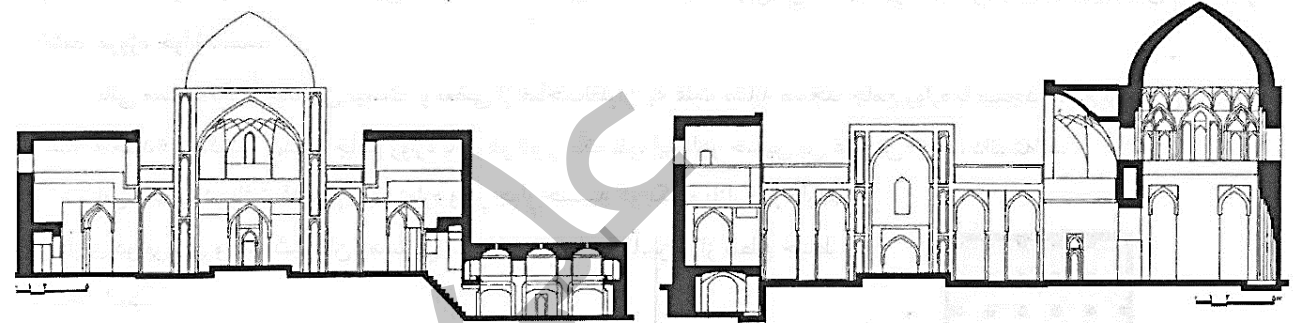
گنبد دو پوسته داشته که پوشش درونی گنبد «بیز» و پوشش بیرونی «شبدری تند» است.

گوشه‌سازی گنبد ترمبه پتکانه است با بلندای زیاد. لازم به ذکر است که یکی از کهن‌ترین چفدهای کلیل در این مسجد یافت شده است.

این مسجد دارای دو ورودی و یک شبستان زمستانی است که نیم طبقه پایین تر از سطح حیاط و مسجد است.

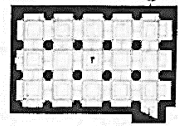

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

زواره - مسجد جامع - برش عمودی ب-ب

زواره - مسجد جامع - مقاطع طولی و عرضی - برش عمودی الف-الف

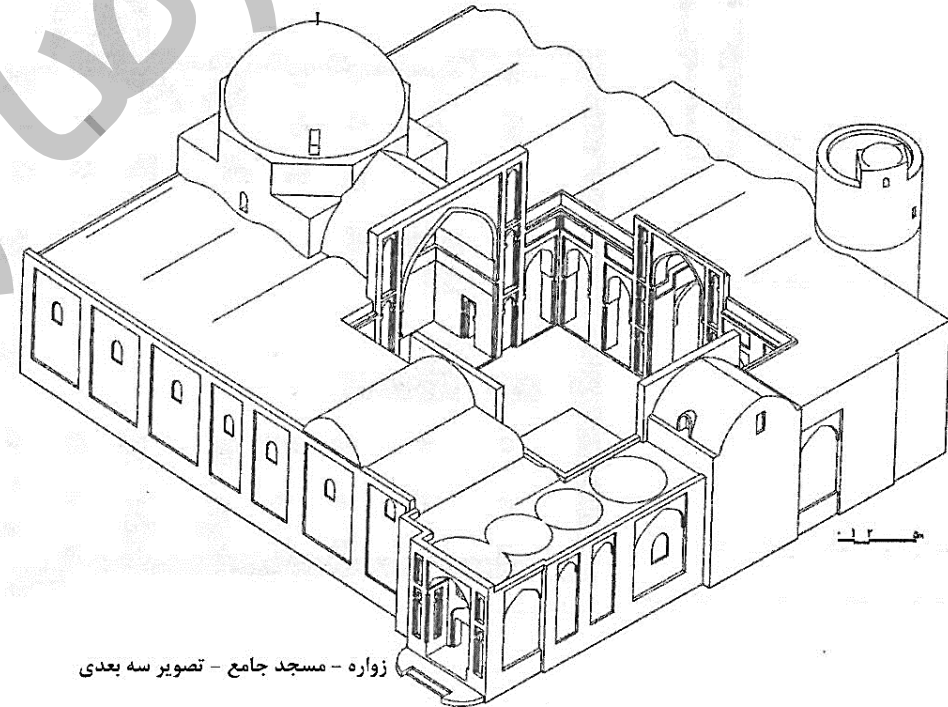
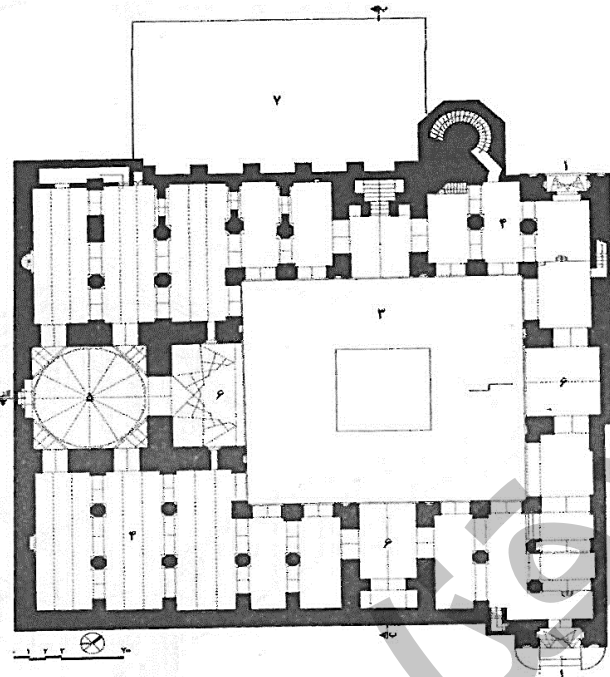
برش افقی زیرزمین

معرفی فضاهای کالبدی:

- ۱ - ورودی
- ۲ - هشتی
- ۳ - صحن
- ۴ - شبستان
- ۵ - گنبدخانه
- ۶ - ایوان
- ۷ - مهتابی
- ۸ - رواق

زواره - مسجد جامع - نقشه و برش افقی طبقه اول

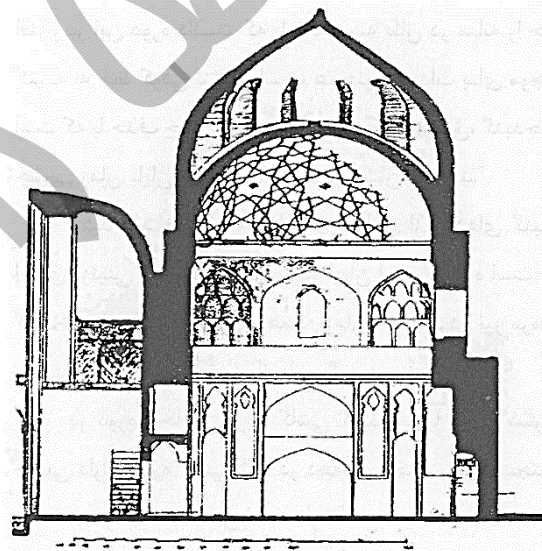
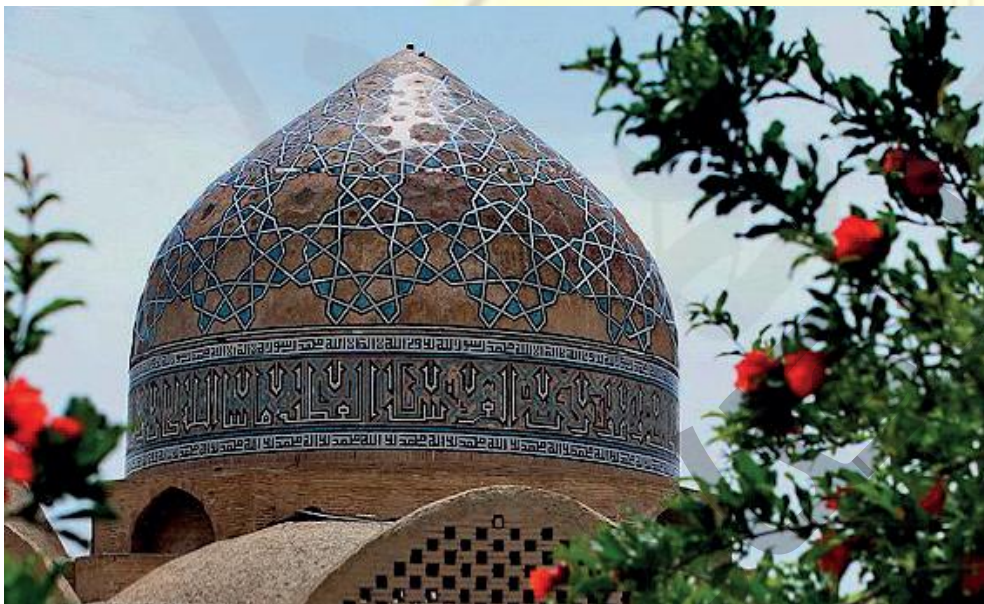
زواره - مسجد جامع - تصویر سه بعدی

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

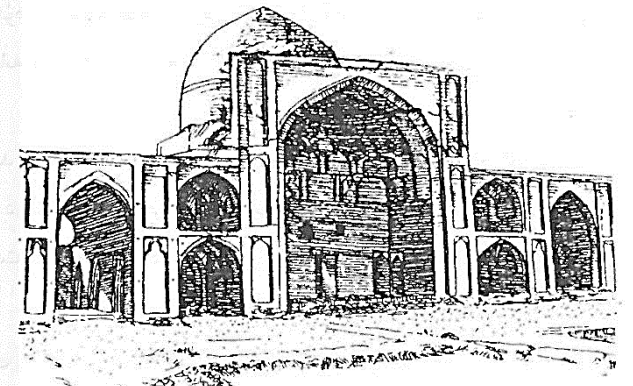
مسجد جامع ساوه - ۵۰۴ ه. ق / سلجوقی

مسجد اولیه دارای شبستان هایی در پیرامون حیاط مرکزی بوده و با بارو بی خشتی و چینه ای محصور شده بود. مسجد جامع ساوه در طول تاریخ تغییرات زیادی کرده؛ گنبدخانه مسجد که از قدیمی ترین بخش های آن است، قرن چهارم و پنجم (آل بویه) در ضلع جنوبی بنا شده، مناره مسجد متعلق به قرن ششم (سلجوقی) است، ایوان غربی در قرن هشتم (تیموری) ساخته شده است. این مسجد مانند شهر ساوه در زمان حمله مغول آسیب های بسیاری دیده است بعد شده که دوران مختلف از جمله زمان قاجار مرمت شده است.

ساوه - مسجد جامع - مقطع گنبدخانه - آر تور پوپ

ساوه - مسجد جامع: نمای ایوان جنوبی و گنبدخانه، (جبهه قبله)

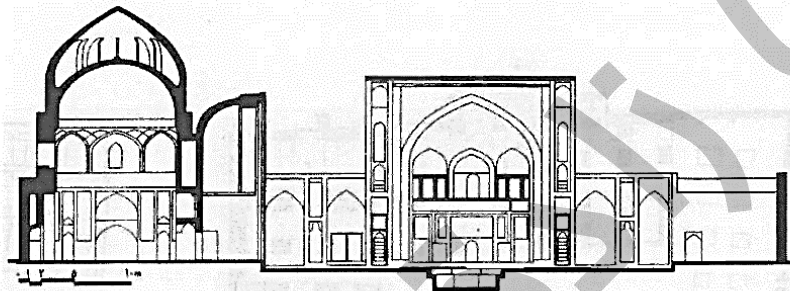
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع ساوه - ۵۰۴ ه. ق / سلجوقی

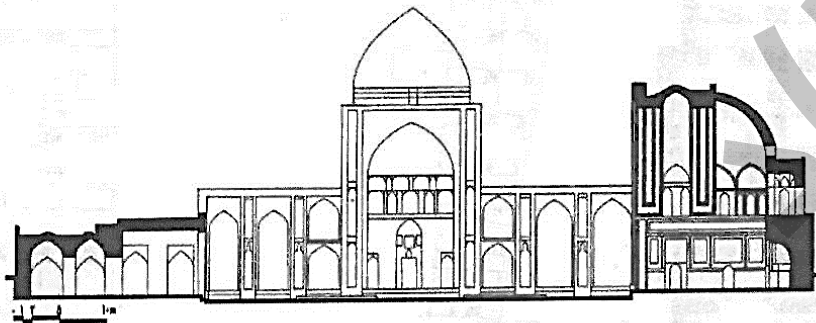

این بنا دارای شبستانها و دهلیزهای زیبای آجری است که هر چشمه به عرض $5/3$ و طول 20 متر می‌باشد و از آثار قرن ششم و عصر سلجوقیان به شمار می‌رود در ضلع غربی میان شبستان‌های این بنا، ایوان باشکوه و رفیعی قرار دارد و در هر جانب این ایوان، حجره‌ای با درگاه تنگ و کوتاه مشخص است. گنبد مسجد به قطر 14 متر که ساق یا گردنه گنبد 4 متر ارتفاع دارد و آراسته به کاشی‌های معرق می‌باشد. این گنبد از نوع دو پوش جدا از یکدیگر است. ارتفاع پوش اول به 17 متر و ارتفاع پوش دوم به حدود 24 متر میرسد. که پوش دوم با کاشیکاریهای رنگارنگ تزیین شده است.

در گوشه شمال شرقی و بیرون از مسجد، مناره‌ای رفیع و آجری مربوط به دوره سلجوقی واقع شده است. قسمت پایین این مناره ساده و قسمتهای بالایی آن با نقوش آجری مزین شده و بر اساس شواهد و قراین، به مرور زمان قسمتی از آن تخریب یا ریزش کرده است و ارتفاع فعلی آن 14 متر و با قطر $5/3$ متر می‌باشد. راه پله‌ای مارپیچ که به نقوش متنوع و برجسته مزین شده نیز در داخل آن وجود دارد.

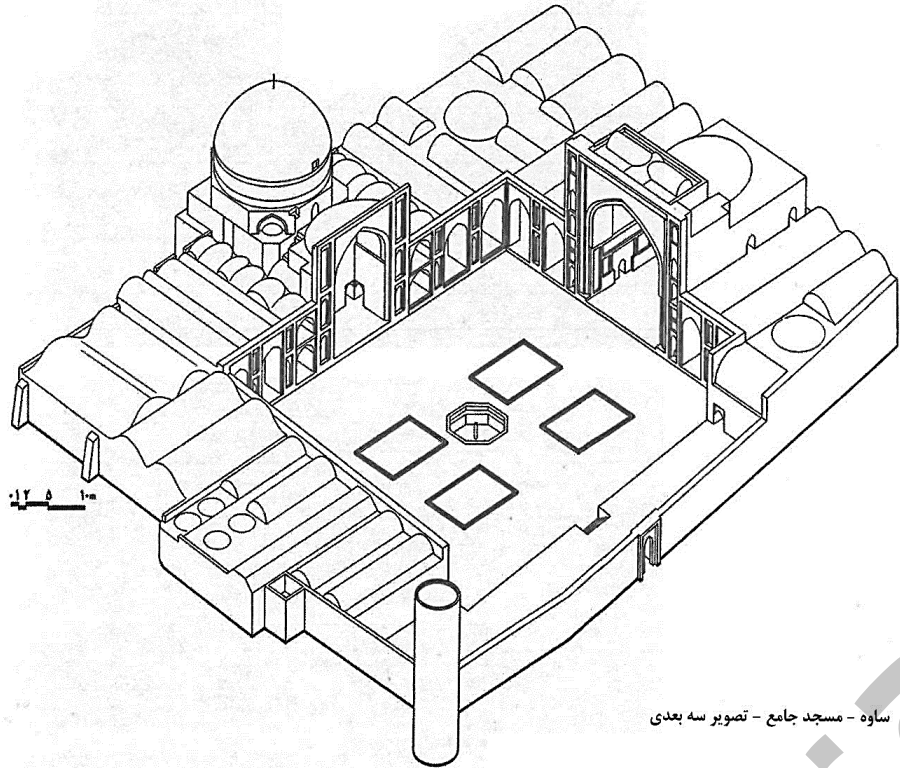
ساوه - مسجد جامع - برش عمودی ب-ب

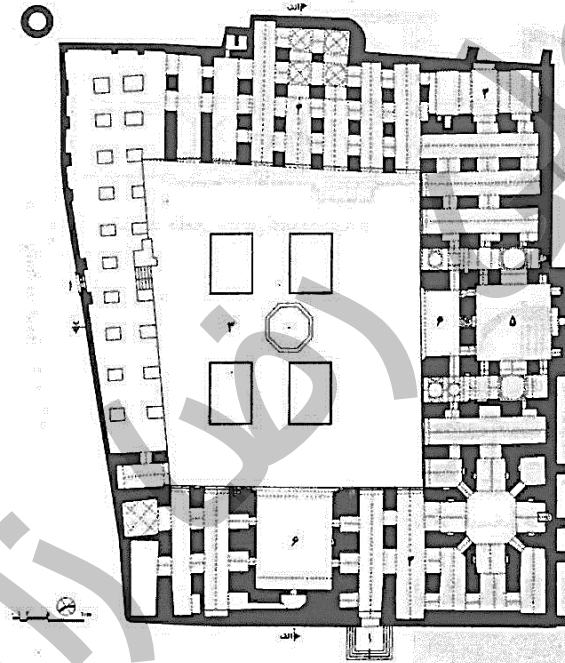
ساوه - مسجد جامع - برش عمودی الف-الف

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع ساوه - ۵۰۴ ه. ق / سلجوقی

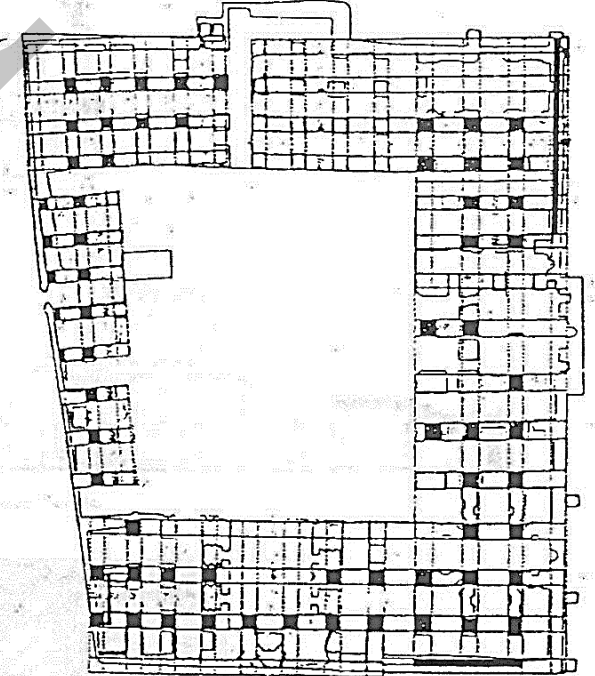
ساوه - مسجد جامع - تصویر سه بعدی

معرفی فضاهای کالبدی:

- ۱ - ورودی
- ۲ - هشتی
- ۳ - صحن
- ۴ - شبستان
- ۵ - گنبدخانه
- ۶ - ایوان
- ۷ - مهتابی

ساوه - نقشه مسجد جامع (وضع موجود) - دو ایوانی

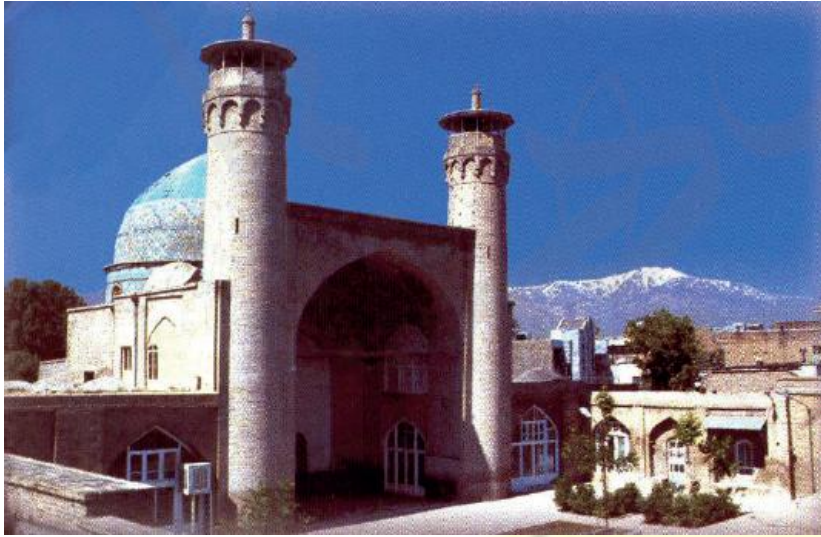
ساوه - نقشه اولیه مسجد جامع (طرح شبستانی)

مسجد جامع ساوه - نقشه عمومی - بقایای

معماری اولیه بنا - مأخذ: (pope, 1939)

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع بروجرد - ۵۱۰ ه. ق (دارای پیشینه مربوط به قرن ۲ و ۳ هجری) / سلجوقی

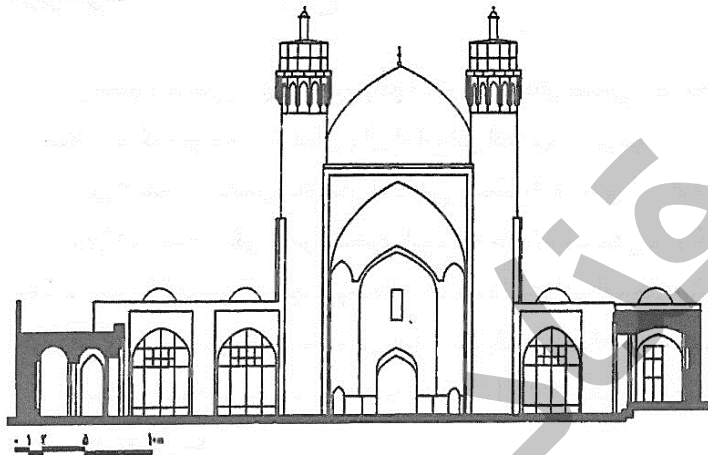
قدیمی ترین بخش مسجد گنبد اصلی آن است.

دوران رونق مسجد مربوط به سلجوقیان بوده است.

شبستان آجری و گنبد بنا مربوط به دوران سلجوقی و ایوان، سردر و دو گلدسته آن مربوط به زمان شاه عباس صفوی (قرن یازدهم) و قاجاریه (قرن سیزدهم) است.

فعالیت های ساختمانی مسجد (بازسازی و تعمیرات و مرمت) از قرن سوم تا یازدهم هجری قمری بوده است.

ارتفاع گنبد از کف زمین ۲۰ متر است؛

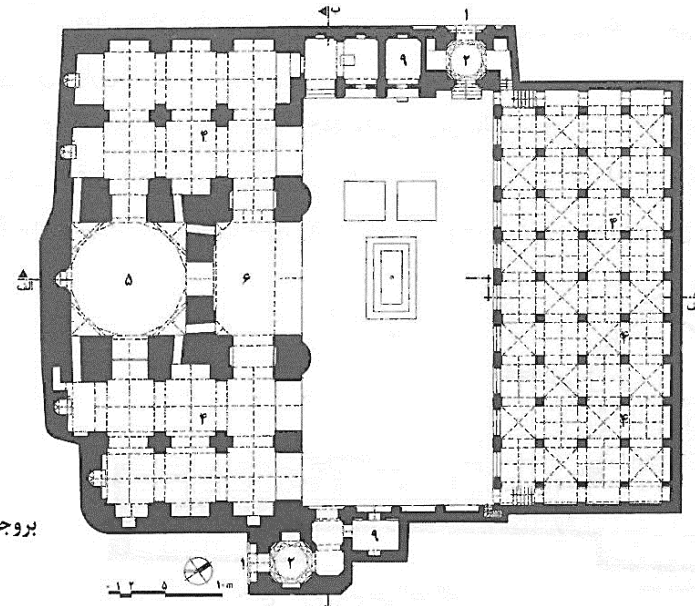

بروجرد - مسجد جامع - برش عمودی ب-ب

معرفی فضاهای کالبدی:

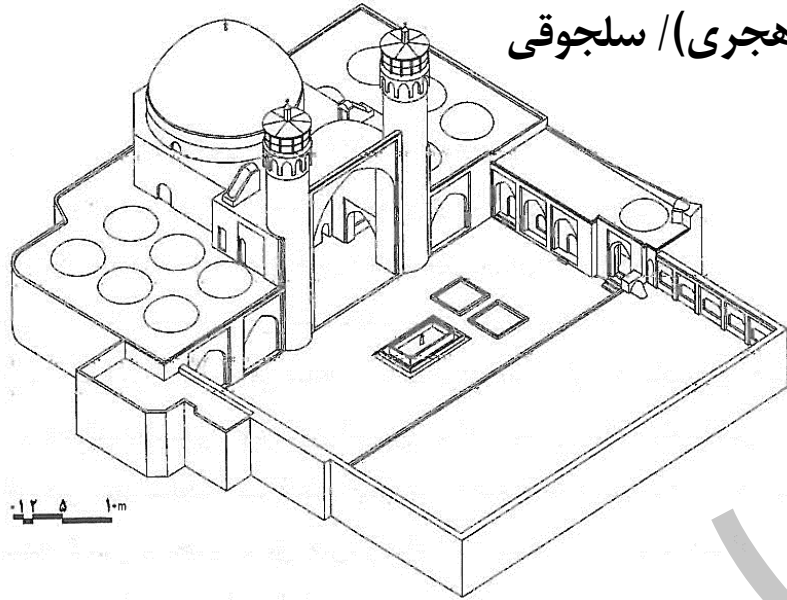
- ۱ - ورودی
- ۲ - هشتی
- ۳ - صحن
- ۴ - شبستان
- ۵ - گنبدخانه
- ۶ - ایوان
- ۷ - مهتابی
- ۸ - رواق
- ۹ - حجره
- ۱۰ - مدرس

بروجرد - مسجد جامع - نقشه طبقه اول

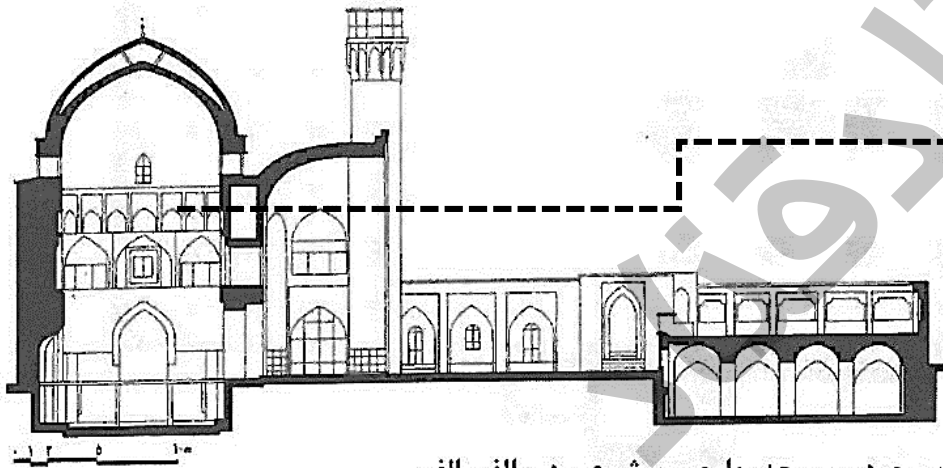

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

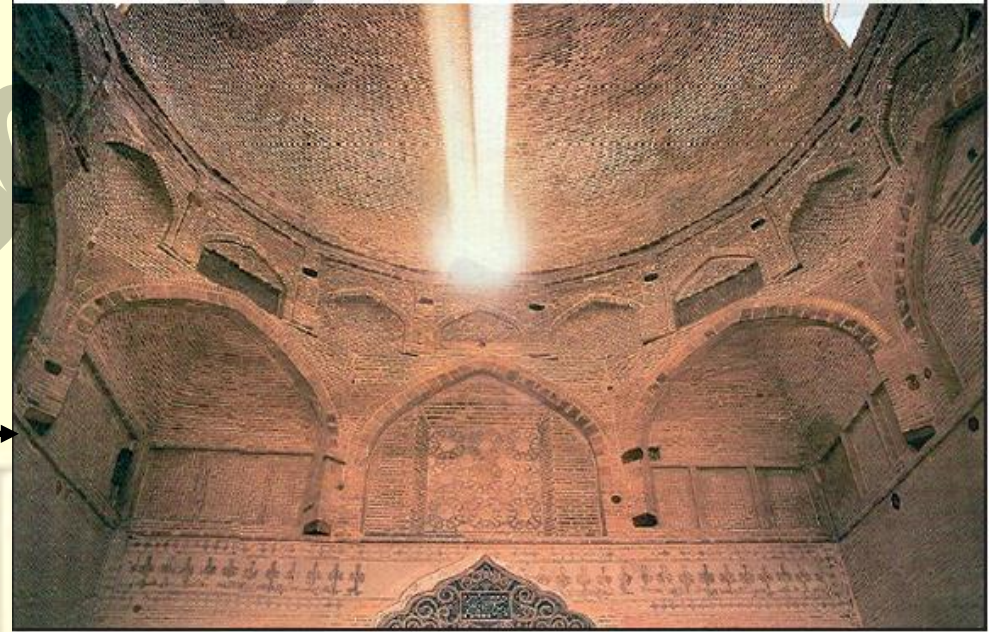
مسجد جامع بروجرد - ۵۱۰ ه. ق (دارای پیشینه مربوط به قرن ۳ و ۲ هجری) / سلجوقی

بروجرد - مسجد جامع - تصویر سه بعدی ۱:۲۵

بروجرد - مسجد جامع - برش عمودی الف-الف

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع قزوین / ۵۰۷-۵۰۹ ه. ق / سلجوقی

مسجد جامع قزوین یا مسجد جامع عتیق یا مسجد جامع کبیر بر روی آتشکده‌ای از دوران ساسانیان ساخته شده است. (آتشکده در بخش ایوان جنوبی بوده است).

بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که این مسجد کهن‌ترین مسجد جامع ایران است. آثار معماری چند دوره در این بنا مشاهده می‌گردد و قدیمی‌ترین بخش آن متعلق به سده دوم اسلامی است.

ایوان‌ها در دوره صفوی بازسازی شده اما ایوان شرقی در دوره قاجار مرمت شده است.

گنبد آن یک پوسته است که در شیوه رازی به دستور خمارتاش ساخته شد و شنگه روی تیزه آن برای ساخت پوسته رویی بوده است که بعدها روی همان آهنانه کاشی‌کاری می‌شود.

گوشه‌سازی گنبد از نوع سکنج است و شاپرک‌های زیر گنبد دارای گره‌سازی است.

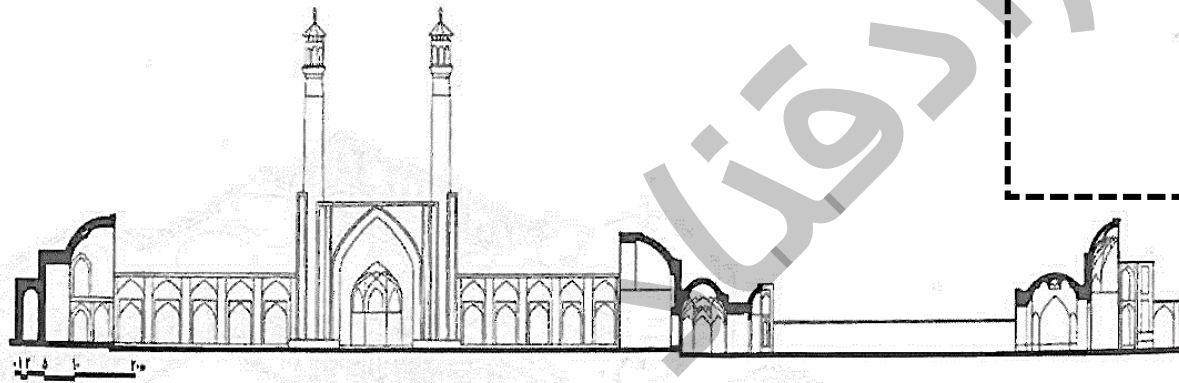
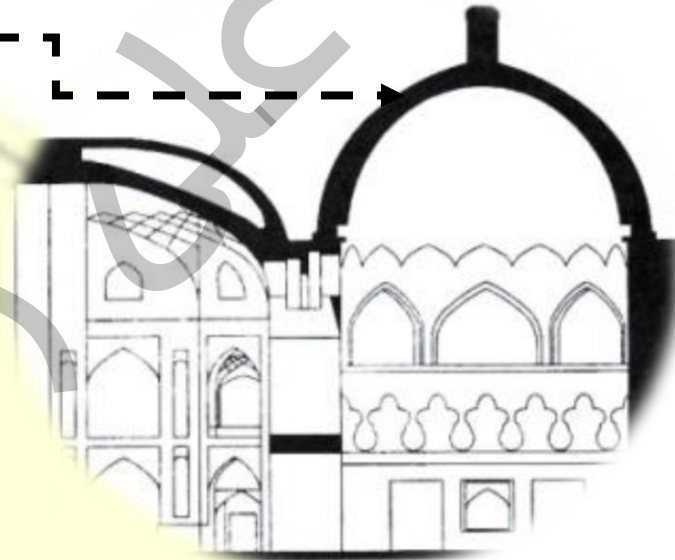
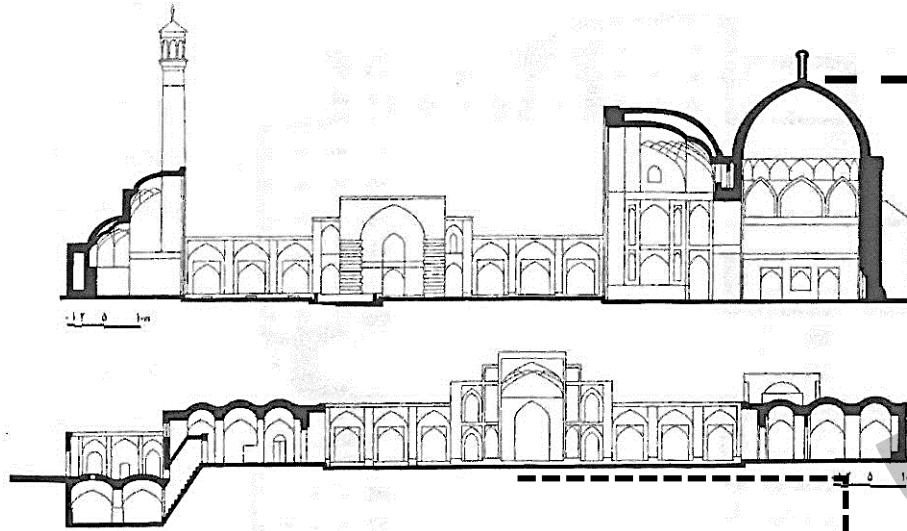
همچنین لازم به ذکر است که دیوارهای زیر گنبد با نگاره‌های برگ کنگری که از نگاره‌های ساسانیان است، تزئین شده است.

. مسجد جامع قزوین دارای میانسرا است و چهار ایوانه می‌باشد که ایوان جنوبی در دوره صفویان ساخته شد.

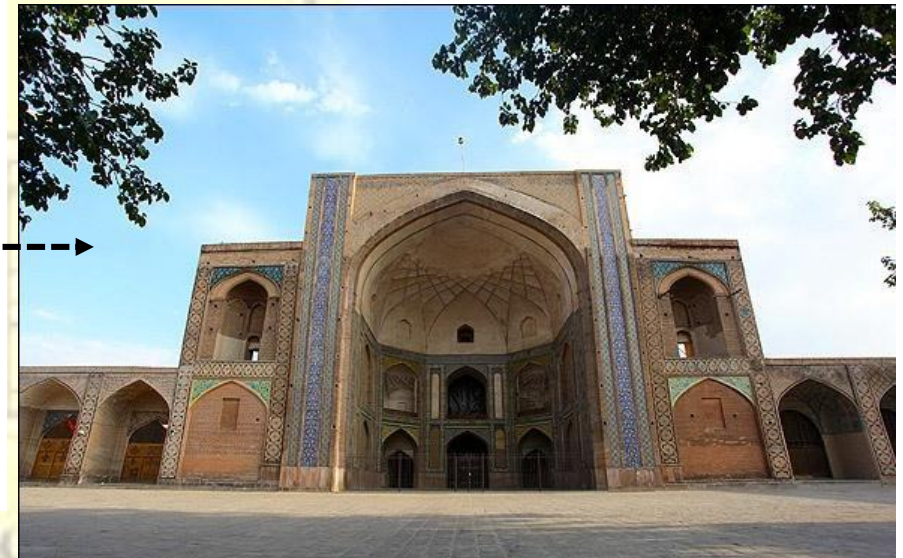
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع قزوین / ۵۰۷-۵۰۹ ه. ق / سلجوقی

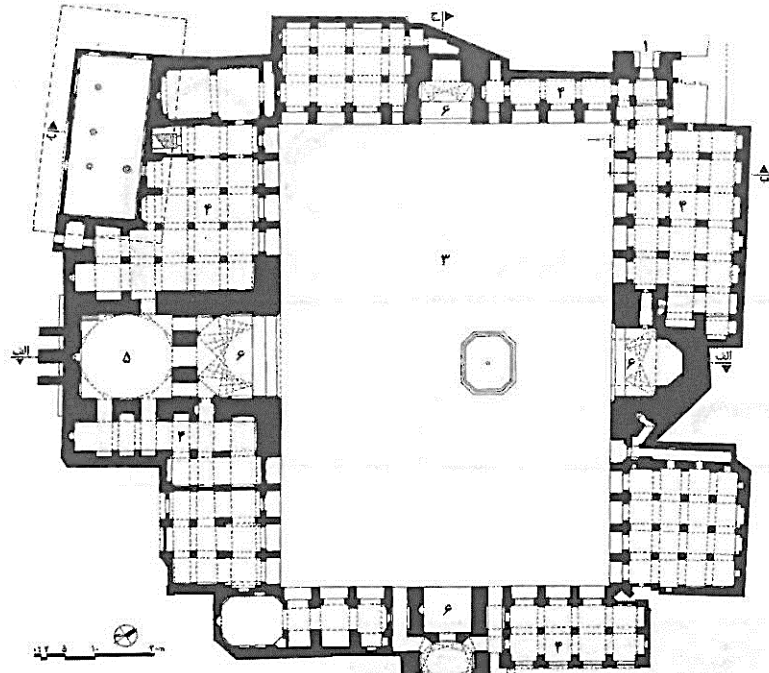
قزوین - مسجد جامع - برش
عمودی الف-الف - شمال
جنوبی و غربی شرقی

قزوین - مسجد جامع - مقطع غربی=شرقی

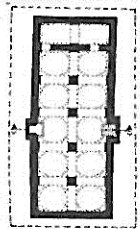

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

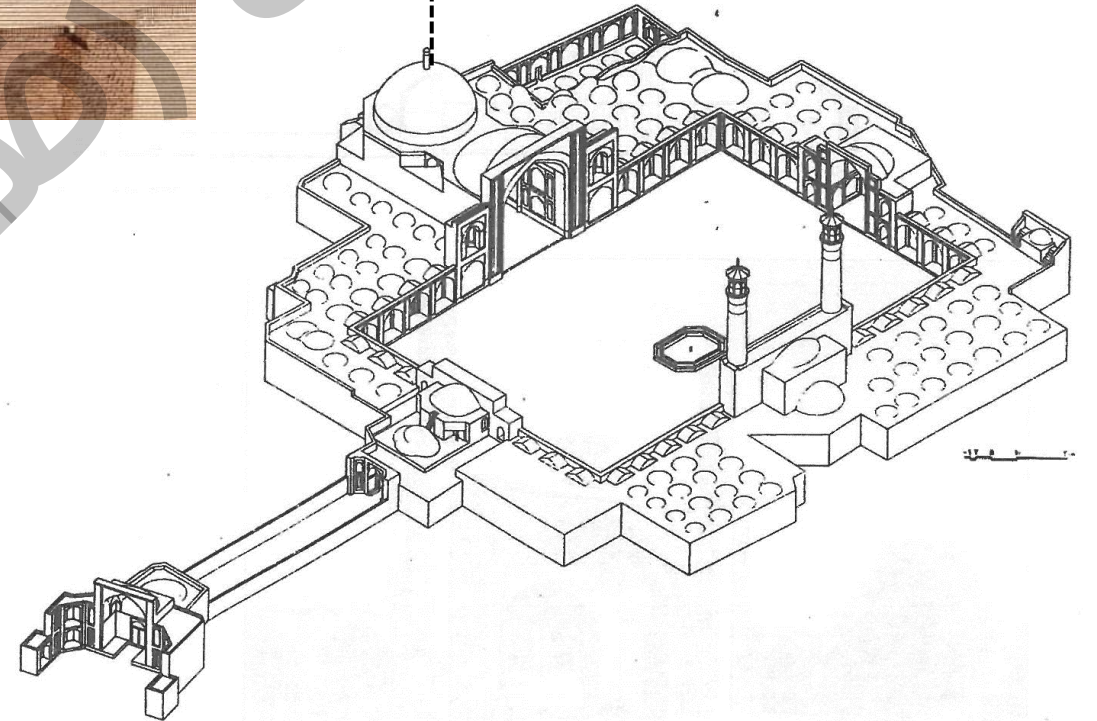
معرفی فضاهای کالبدی:

- ۱- ورودی
- ۲- هشتی
- ۳- صحن
- ۴- شبستان
- ۵- گنبدخانه
- ۶- ایوان
- ۷- مهتابی
- ۸- رواق

برش افقی زیرزمین

قزوین - مسجد جامع (برش افقی طبقه اول)

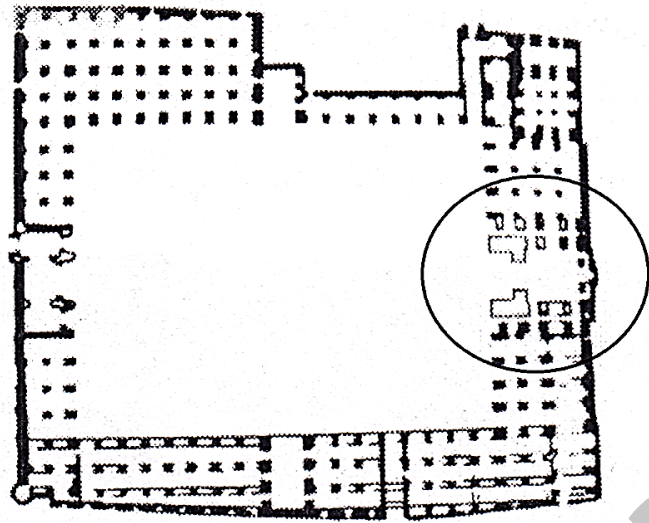

قزوین - مسجد جامع - تصویر سه بعدی

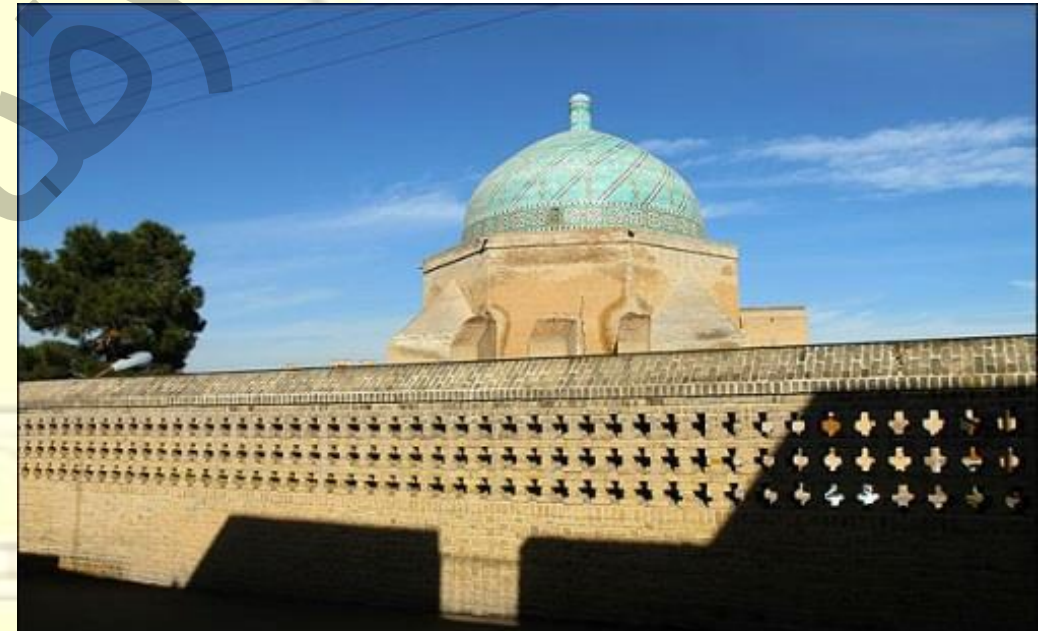
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

سیر تحول و تطور در مسجد جامع قزوین

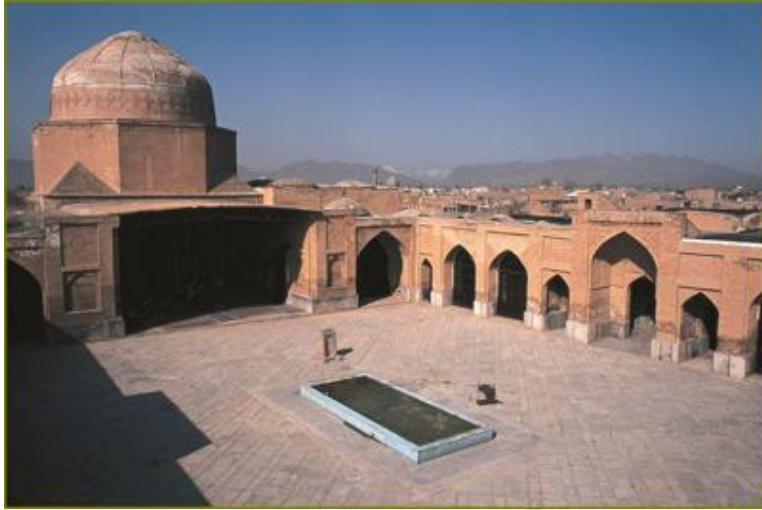
بنیان مسجد متعلق به قرون اولیه هجری قمری است. در قرن چهارم هجری قمری، فخرالدوله دیلمی شروع به احداث دیوار مسجد جامع کرد که ناتمام ماند. در ۳۹۳ ق، مسجد تجدید بنا و مرمت شد و در ۴۱۳ ق، قسمت‌های فرو ریخته صحن بزرگ نوسازی شد. احداث گنبدخانه فعلی در ۵۰۰ ق، به همت امیر خمارتاش بن عبدالله شروع شد و هم زمان با بعضی قسمت‌های دیگر بنا، در ۵۰۹ ق به پایان رسید. در ۵۸۴ ق نیز، قسمت‌هایی به مسجد افزوده شد. در مسجد ۶۱۷ ق، در حمله مغول، به آتش کشیده شد و از تعمیر و یا تجدید ساختمان بنا بعد از این تاریخ اطلاعی در دست نیست. در دوره صفویه، فضاهایی به مسجد اضافه شد که ایوان غربی و ایوان جنوبی از بناهای این دوره‌اند و کتیبه‌هایی متعلق به این زمان دارند. این دو ایوان تزئینات کاشی داشته که امروزه از بین رفته‌اند.

۲-۵۳- پلان مسجد جامع قزوین (به پایه چهار
طاقی آن در سمت ایوان جنوبی و فرم چهار ایوان
حال حاضر مسجد دقت کنید).

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع گلپایگان / ۵۱۲-۴۹۸ ه. ق / سلجوقی

مسجد جامع گلپایگان از مساجد مهم دوران سلجوقی است.

ساختمان گنبد عهد سلجوقی متعلق به اوایل قرن ششم هجری قمری است.

صحن مسجد جامع گلپایگان بدون احتساب هشتی‌ها، حجره‌ها و رواق‌ها حدود ۱۶۰۰ متر مربع مساحت دارد و ارتفاع گنبد مسجد ۲۲ متر و ابعاد گنبد از داخل ۱۲ در ۱۲ متر است.

مسجد جامع گلپایگان دو ایوانه است و میانسرا دارد. بر اساس کتیبه زیر گنبد، گنبدخانه در زمان محمد بن ملک شاه سلجوقی (۴۹۸-۵۱۲ ق) ساخته شده است.

شبهستان‌های طرفین گنبد و بناهای شرقی و غربی مسجد را در زمان فتحعلی شاه قاجار به ساختمان گنبدخانه افزوده‌اند.

امروزه سقف ایوان بزرگ جلوی گنبدخانه و ایوان به فضایی روباز تبدیل شده است.

بازسازی شبهستان شمالی با سازه فلزی از اقدامات دوره معاصر است.

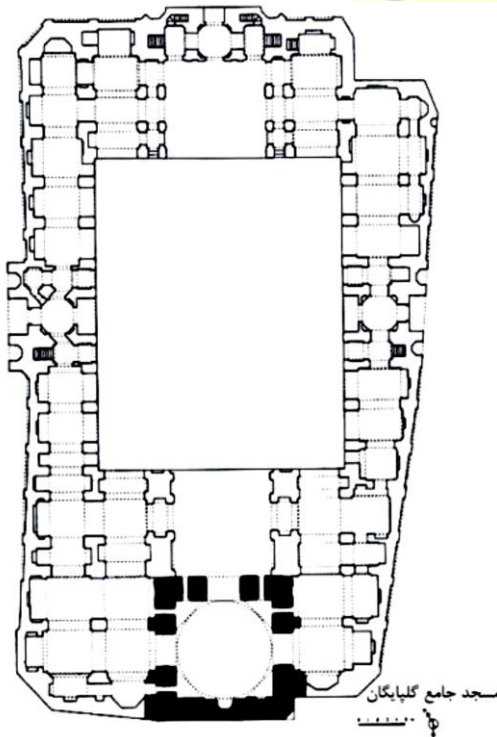
این مسجد همانند گنبد دوازده امام و مسجد جامع بروجرود تنها دارای یک گنبدخانه بوده و بخش‌های دیگر بعدها به آن افزوده شده است.

گنبدخانه تهرنگی (پلان) آتشکده‌ای دارد.

نکته قابل تأمل در این مسجد این است که، گردگرد برخی ستون‌های این ساختمان همچون ستون آتشکده‌های کهن، دارای پیلک‌هایی است که برش ستون را همچون برگ شیدر در می‌آورد.

گنبد این مسجد به روش ترکیب ساخته شده است و آجرکاری شیوه رازی به بهترین نحو در آن دیده می‌شود.

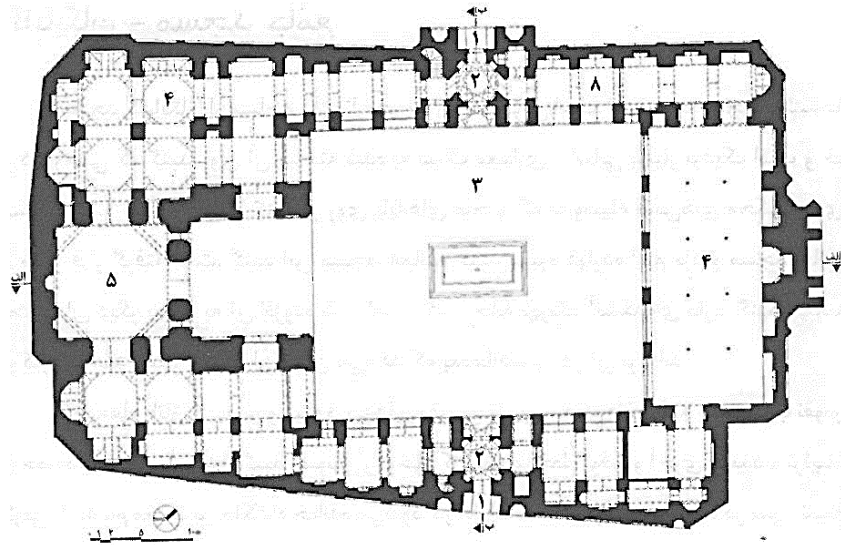
یک حوض آب بزرگ و کم عمق نیز در وسط صحن مسجد قرار دارد که علاوه بر مکانی برای وضو گرفتن نمازگزاران بر زیبایی این مسجد افزوده است.

مسجد جامع گلپایگان

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد جامع گلپایگان / ۵۱۲-۴۹۸ ه. ق / سلجوقی

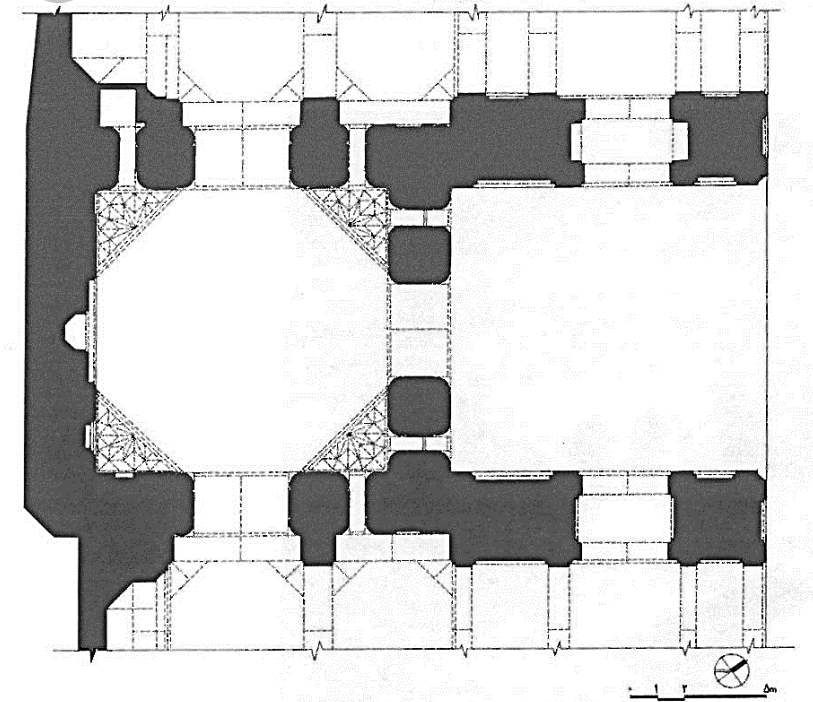
معرفی فضاهای کالبدی:

- ۱- ورودی
- ۲- هشتی
- ۳- صحن
- ۴- شبستان
- ۵- گنبدخانه
- ۶- ایوان

گلپایگان - برش افقی مسجد جامع

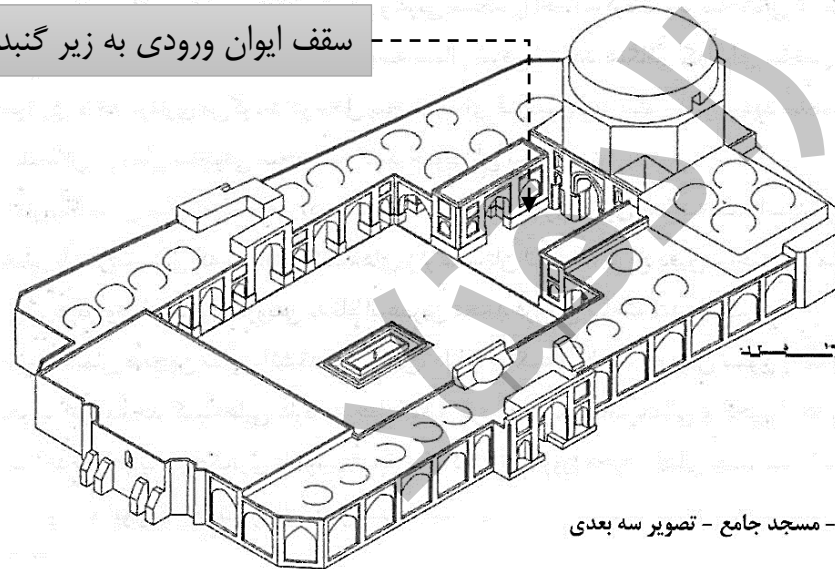

گلپایگان - برش عمودی الف-الف (شمالی-جنوبی)

گلپایگان - مسجد جامع - برش افقی گنبدخانه و ایوان

سقف ایوان ورودی به زیر گنبد خانه فرو ریخته است

گلپایگان - مسجد جامع - تصویر سه بعدی

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

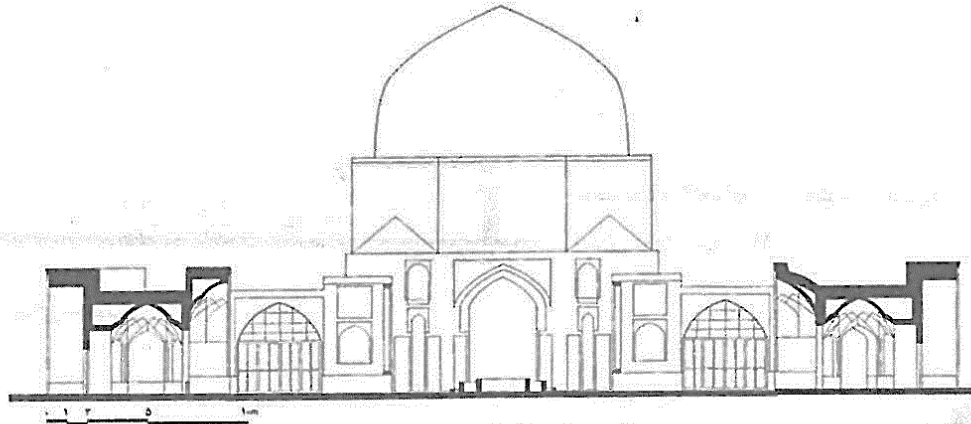
مسجد جامع گلپایگان / ۵۱۲-۴۹۸ ه. ق / سلجوقی

ستون ها و دیوارهایی که گنبد خانه بر آن استوار است شباهت زیادی به سبک معماری ساسانی دارد.

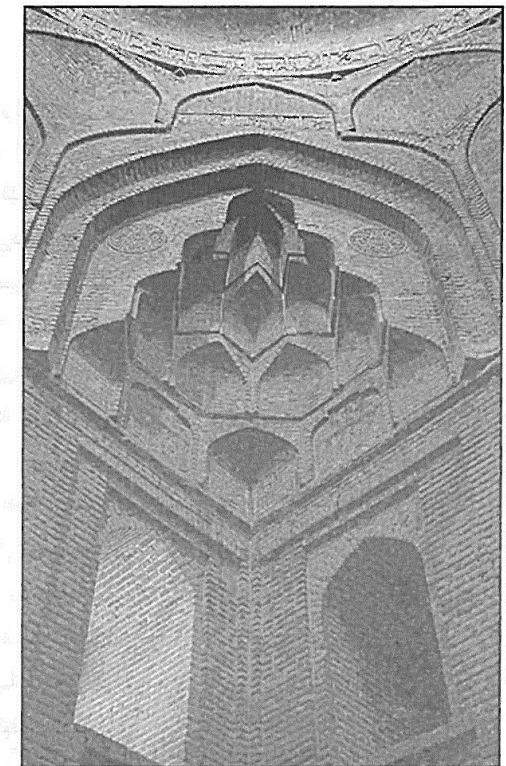
خود بیرونی گنبد (پوسته بیرونی) شبیه گنبد نظام الملک مسجد جامع اصفهان است.

گنبد این مسجد شبیه به گنبدخانه های مقبره دوازده امام یزد و مسجد جامع بروجرد است.

استفاده از کتیبه های آجری و با خط کوفی از خصیصه های این گنبدخانه و مسجد است

گلپایگان - برش عمودی ب-ب - نمای گنبدخانه و ایوان

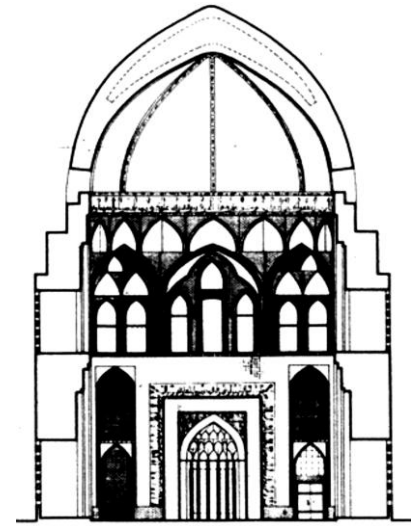
گلپایگان - مسجد جامع - گوشه سازی (نمای داخلی زیر گنبدخانه)

گوشه سازی نوعی مقرنس سازه ای (چفت آویز)

مناره مسجد گلپایگان

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

مسجد برسیان (۴۹۳-۴۹۱ ه. ق) اصفهان/سلجوقی

گنبدخانه مسجد برسیان بر سطح مربع با اضلاع داخلی $۳۲/۱۰$ تا $۴۸/۱۰$ متر و با ارتفاع حدود $۳۰/۱۸$ متر ساخته شده است. این بنا در مقطع عمودی از ۳ بخش که شامل:

الف: منطقه مربع شکل پایه بنا،

ب: منطقه انتقالی میان مربع پایه و دایره گنبد،

ج: پوشش گنبدی، تشکیل شده است.

سوی قبله در این بنا با اثتباه ۲۳ و ۲۰ محاسبه شده است.

مصالح اصلی ساختمان گنبدخانه را آجر تشکیل می‌دهد. مناره و ایوان جلوی گنبدخانه این مسجد، بعدها به آن افزوده شده است. گنبد این مسجد دو پوسته پیوسته است که پوسته درونی گنبد به روش ترکیب ساخته شده است و گوشه‌سازی آن ترمبه پتکانه است. م

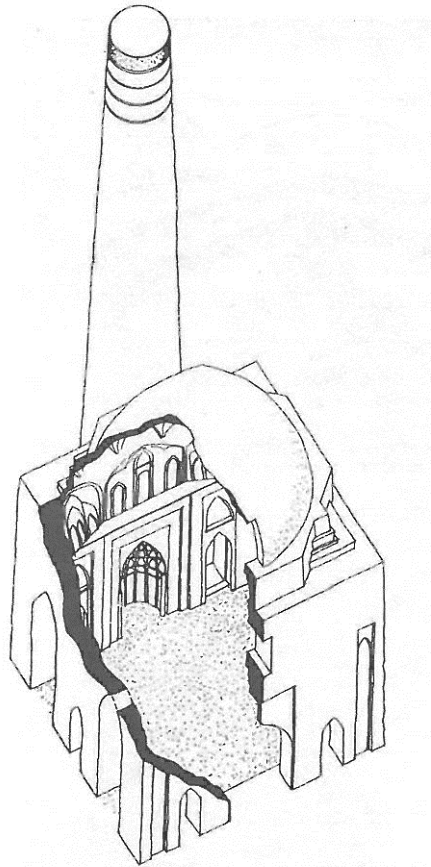
عمری مسجد برسیان قابل مقایسه با گنبد تاج الملک اصفهان و مسجد قزوین که هر دو به دوره سلجوقی تعلق دارند است.

مناره مسجد: تک مناری است به شکل ستونی مدور که با آجر و ملاط گچ ساخته شده. این منار فاقد سکو یا پایه است و قطر آن در سطح زمین $۵/۵۷$ و در بالای منار $۴/۲$ متر و ارتفاع آن $۳۴/۵۵$ متر است و احتمالاً یک متر از آن خراب شده است.

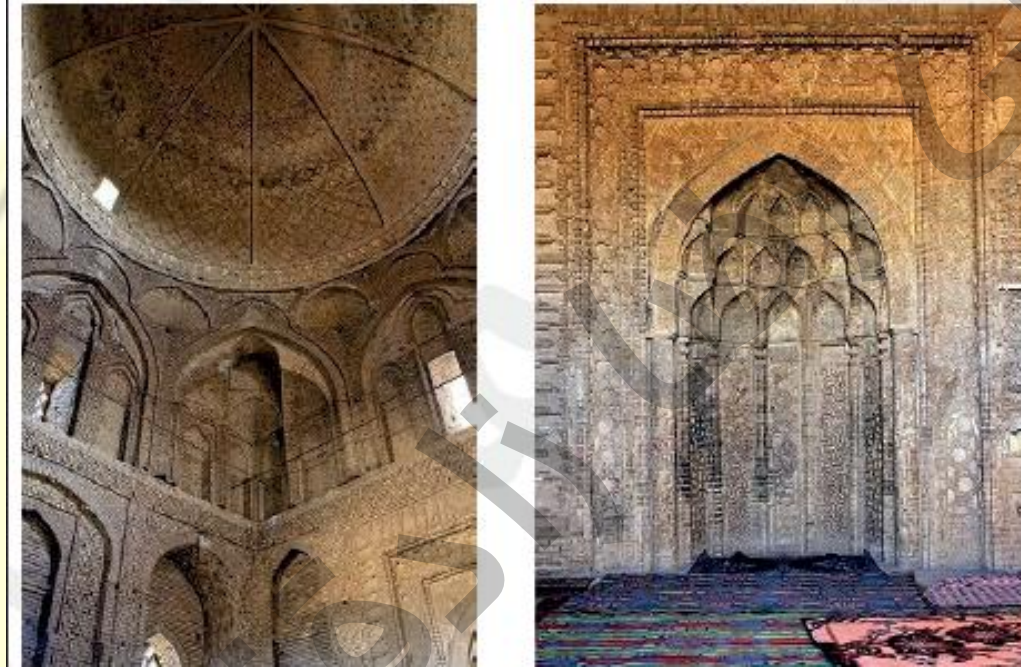
پلکان آن از سطح زمین و از داخل مسجد آغاز می‌شود. روشنایی این پلکان همچون دیگر مناره‌های تاریخی از طریق روزنه‌های باریک و عمودی که به طرف داخل وسیع‌تر می‌شوند تأمین می‌گردد.

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

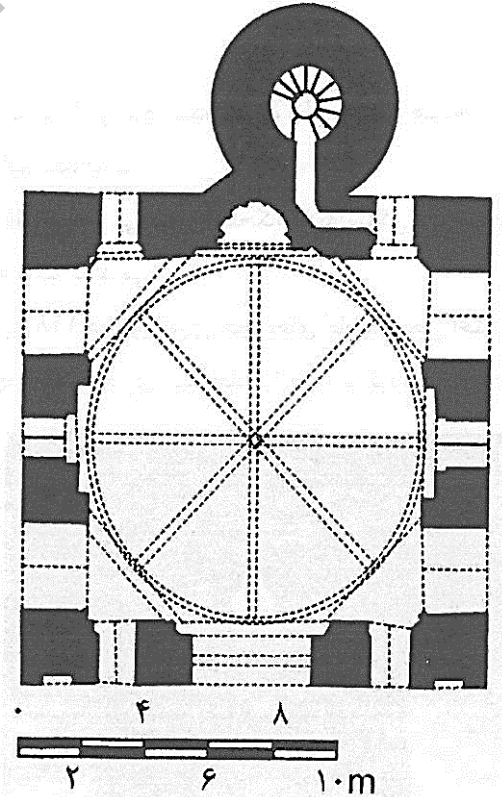
مسجد برسیان (۴۹۱-۴۹۳ ه. ق) اصفهان/ سلجوقی

برسیان - مسجد جمعه - اسکیس

محراب مسجد نمونه ای از هنر گچبری و آجرکاری سلجوقی

برسیان - مسجد جامع